

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGA

ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTIES UŽSIENIEČIŲ REGISTRACIJOS CENTRE PATIKRINIMO ATASKAITA

2014-05-22 Nr. 2013/1-43

Vilnius

I. INFORMACIJA APIE ATASKAITĄ

1. Žmogaus teisių padėties Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau vadinama – VSAT) Užsieniečių registracijos centre (toliau vadinama – Centras arba URC) patikrinimo ataskaita (toliau vadinama – Ataskaita) pateikiama, atlikus nuodugnų patikrinimą pirmiau nurodytoje įstaigoje.

Nuodugnus patikrinimus – tai išsamus žmogaus teisių ir laisvių padėties aprašymas, išanalizuojant rizikos veiksnius, nustatant problemas ir gerąją praktiką.

Ataskaita sudaryta iš 7 dalių:

a) bendra informacija apie patikrinimą (pateikiama informacija apie jo atlikimo teisinį pagrindą ir eigą);

b) patikrinimui reikšmingos teisės aktų nuostatos (taikomos Centrai ir vertintos atliekant patikrinimą);

c) duomenys apie Centrą (pateikiama informacija apie gyventojus, darbuotojus ir jų saugumą);

d) buvimo Centre sąlygos ir standartai (įvertinamos apgyvendinimo ir higienos sąlygos, teikiamas maitinimas, aprūpinimas apranga, kratų ir specialiųjų priemonių panaudojimas, drausminio poveikio priemonių ir paskatinių taikymas, sveikatos priežiūros paslaugos);

e) Centre laikomų asmenų teisės ir pareigos (vertinama, kaip asmenims užtikrinama teisė į informaciją, užimtumas, vertimo ir teisinės pagalbos prieinamumas, pasimatymai, susitikimai, galimybės atlikti religines apeigas, pateikti skundus ir jų nagrinėjimo tvarka);

f) apibendrintos išvados;

g) teikiamos rekomendacijos dėl apibendrintose išvadose nurodytų aplinkybių.

Kiekvienoje Ataskaitos dalyje yra nurodoma Centro administracijos pateikta informacija, patikrinimo vietoje nustatytos aplinkybės ir atitinkamai daromos išvados.

II. BENDRA INFORMACIJA APIE PATIKRINIMĄ

2. Lietuvos Respublikos Seimas 2013-12-03 įstatymu Nr. XII-630 ratifikavo Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą Fakultatyvų protokolą (toliau vadinama – Fakultatyvus protokolą) ir priėmė Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymą (arba toliau vadinama – LRSKĮ) pakeitimus, pagal kuriuos Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigai (toliau vadinama – Įstaiga) papildomai pavedė vykdyti nacionalinę kankinimų prevenciją laisvės apribojimo vietose ir nuolat jose lankytis (2014-01-01 įsigaliojusios LRSKĮ 3 ir

19¹ straipsnių nuostatos). Seimo kontrolieriams organizuojant jiems pavestą nacionalinės kankinimų prevencijos veiklą tai atlikti padeda Įstaigos struktūrinis padalinys – Žmogaus teisių biuras (toliau vadinama – Biuras).

Laisvės apribojimo (atėmimo) vieta yra laikytina bet kuri valstybės jurisdikcijoje esanti ir kontroliuojama įstaiga, kurioje valdžios institucijai įsakius, paraginus, sutikus ar pritarus asmenims yra arba gali būti apribota laisvė. Laisvės apribojimas reiškia bet kokią asmens sulaikymą ar įkalinimą ar apgyvendinimą viešojoje ar privačioje laisvės apribojimo vietoje, kurios tam tikros teisminės, administracinės ar kitos valdžios institucijos įsakymu tam asmeniui neleidžiama savo noru palikti (Fakultatyvaus protokolo 4 straipsnis).

3. Seimo kontrolierius yra gavęs Centre laikomų asmenų ir jų atstovų (toliau vadinama – pareiškėjai) skundų.

Pareiškėjai skundėsi dėl Centre vykdomų „prevencinių patikrinimų“, kurių metu „naudojama neproporcinga fizinė jėga, užsieniečiai mušami, spardomi, klupdomi, naudojamas elektros šokas“, „pasitelkiamas ir psichologinis teroras“, o po tokių veiksmų neleidžiama susitikti su medikais. Taip pat buvo skundžiamasi laikymo sąlygomis ir URC teikiamomis paslaugomis: „patalpos kritinės būklės, baldai nusidėvėję“, „antisanitarinės sąlygos tualete ir duše, nuolat netiekiamas karštas vanduo“, prieglobsčio prašytojai laikomi kartu su kitais sulaikytais užsienio valstybių piliečiais, nors turėtų būti laikomi atskirai, „dirba tik viena socialinė darbuotoja ir tik viena psichologė“, neorganizuojamas užimtumas.

Pareiškėjai taip pat nurodė, jog nesuteikiama galimybė advokatams susitikti su užsieniečiais Centre.

Seimo kontrolieriaus prašyta Centre atlikti asmenų teisių ir laisvių užtikrinimo, laikymo sąlygų ir režimo inspektavimą bei nustatyti, ar atliekami prevenciniai patikrinimai ir sulaikymo sąlygos nepažeidžia Centre laikomų asmenų teisių bei laisvių.

Siekiant įvertinti pareiškėjų nurodytas aplinkybes ir žmogaus teisių padėtį Centre, 2013-12-19 raštu Nr. 2013/1-43/3D-3778 buvo kreiptasi į URC vadą pulkininką Remigijų Voliką, prašant išsamiai atsakyti į pateiktus klausimus. 2014-01-23 iš Centro buvo gautas atsakymas į pirmiau nurodytą kreipimąsi.

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas Augustinas Normantas, Seimo kontrolieriaus patarėja Daiva Valeikienė, Biuro vadovas Arminas Lydeka bei patarėjai Kristina Brazevič ir Juras Taminskas, atlikdami jiems pavestas funkcijas, 2014-02-19 lankėsi Centre ir vertino gyvenimo jame sąlygas, pareigūnų atliekamus veiksmus ir žmogaus teisių padėtį. Kartu vyko Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto nariai Marija Aušrinė Pavilionienė ir Egidijus Vareikis, taip pat Žmogaus teisių komiteto biuro ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovai.

III. TIKRINIMUI REIKŠMINGOS TEISĖS AKTŲ NUOSTATOS

4. Centriui vykdamas veiklą taikomos teisės aktų nuostatos, į kurias atsižvelgiama atliekant patikrinimą:

4.1. Europos Parlamento ir Tarybos 2013-06-26 direktyva 2013/33/ES (ES Tarybos 2003-01-27 direktyva 2003/9/EC, išdėstyta nauja redakcija) (toliau vadinama – Direktyva), reglamentuojanti tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo sąlygas.

4.2. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (toliau vadinama – ĮUTP), nustatantis užsieniečių atvykimo ir išvykimo, buvimo ir gyvenimo, prieglobsčio suteikimo, integracijos ir natūralizacijos, sprendimų dėl užsieniečių teisinės padėties apskundimo tvarką bei reglamentuojantis kitus užsieniečių teisinės padėties Lietuvoje klausimus.

4.3. Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas (toliau vadinama – VSATĮ).

4.4. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (toliau vadinama – VTĮ).

4.5. Vidaus tarnybos statutas (toliau vadinama – Statutas), patvirtintas Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymu.

4.6. Laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Centre sąlygų ir tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007-10-04 įsakymu Nr. 1V-340 „Dėl laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Užsieniečių registracijos centre sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau vadinama – Aprašas), reguliuojantis neteisėtai atvykusių į Lietuvos Respubliką ar neteisėtai esančių Lietuvos Respublikoje užsieniečių, taip pat užsieniečių, pateikusių prašymus suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje, laikinąjį apgyvendinimą Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centre, apgyvendintų asmenų teises ir pareigas, drausminio poveikio priemonių taikymą, asmenų sveikatos priežiūrą, materialinį ir buitinį aprūpinimą, užimtumo organizavimą bei asmenų išvykimą iš Centro.

4.7. Specialiųjų užduočių ir operacijų vykdymo tvarka, patvirtinta VSAT vado 2011-12-19 įsakymu Nr. 4-1037 „Dėl specialiųjų užduočių ir operacijų vykdymo tvarkos patvirtinimo“ (toliau vadinama – Tvarka).

4.8. Laikinei Centre apgyvendintų užsieniečių vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos URC vado 2009-01-19 įsakymu Nr. 3K-11 „Dėl laikinai Užsieniečių registracijos centre apgyvendintų užsieniečių vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“ (toliau vadinama – Taisyklės).

4.9. Centre apgyvendintų užsieniečių asmens apžiūrų, jų asmeninių daiktų patikrinimo ir užsieniečių gyvenamųjų patalpų patikrinimų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašas, patvirtintas URC vado 2010-11-26 įsakymu Nr. 3K-192 „Dėl Užsieniečių registracijos centre apgyvendintų užsieniečių asmens apžiūrų, jų asmeninių daiktų patikrinimo ir užsieniečių gyvenamųjų patalpų patikrinimų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau vadinama – Patikrinimų aprašas).

4.10. Lietuvos higienos norma HN 61:2005 „Užsieniečių registracijos centras. Higienos normos ir taisyklės“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005-10-28 įsakymu Nr. V-836 (toliau vadinama – HN 61:2005), nustatanti saugos sveikatai reikalavimus Centre.

IV. DUOMENYS APIE CENTRĄ

5. Centras yra struktūrinis VSAT padalinys – rinktinė, organizuojanti ir įgyvendinanti VSAT funkcijas nustatytoje teritorijoje. Buveinės adresas – Vilniaus g. 100, Pabradė, Švenčionių rajonas.

Centre laikinai apgyvendinami neteisėtai į Lietuvos Respubliką atvykę užsieniečiai, neteisėtai esantys Lietuvos Respublikoje užsieniečiai ir užsieniečiai, pateikę prašymus suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje.

Pagrindinės URC funkcijos yra organizuoti užsieniečių priėmimą, laikymą bei apgyvendinimą Centre, užtikrinti nustatytų apgyvendinimo sąlygų ir sulaikytų užsieniečių judėjimo laisvės apribojimą; atlikti veiksmus siekiant nustatyti sulaikytų ir apgyvendintų užsieniečių asmens tapatybę, pilietybę ir atvykimo į Lietuvos Respubliką aplinkybes; pagal kompetenciją atlikti pirminius veiksmus, susijusius su prieglobsčio prašymo pateikimu; atlikti veiksmus siekiant grąžinti neteisėtai esančius užsieniečius, organizuoti priimtų sprendimų dėl sulaikytų ir apgyvendintų užsieniečių išsiuntimo ar grąžinimo vykdymą ir juos vykdyti; pagal kompetenciją užtikrinti nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, viešąją tvarką ir visuomenės saugumą.

Centro gyventojai

6. Centras yra suskirstytas į du sektorius – prieglobsčio prašytojų ir sulaikytų užsieniečių. Iš viso Centre yra 164 vietos: prieglobsčio prašytojų bendrabutyje – 88 vietos, sulaikytų užsieniečių bendrabutyje – 76 vietos.

Centre apgyvendintų asmenų skaičius šiais metais keitėsi taip:

- 2014-01-01 prieglobsčio prašytojų bendrabutyje buvo apgyvendinti 57 užsieniečiai, sulaikytų užsieniečių bendrabutyje – 89 užsieniečiai (apgyvendintų asmenų skaičius viršijo numatytą vietų skaičių);

- 2014-02-19 (vizito URC dieną) prieglobsčio prašytojų bendrabutyje gyveno 46 užsieniečiai, sulaikytų užsieniečių bendrabutyje – 68 užsieniečiai.

7. Pažymėtina, kad vizito metu neįgaliųjų Centre nebuvo. Pagal šiuo metu Lietuvoje susiformavusią praktiką, teismai pažeidžiamiesiems asmenims (tarp jų, ir asmenims su negalia) dažniausiai pritaiko alternatyvią sulaikymui priemonę arba tokie asmenys apgyvendinami kitose socialinės paskirties įstaigose (pavyzdžiui, Pabėgėlių priėmimo centre¹), todėl, Centro administracijos teigimu, šiuo metu nėra poreikio patalpas pritaikyti žmonėms su fizine ir sensorine negalia.

Kaip nurodė URC administracija, pastatų bei patalpų prieinamumas žmonėms su negalia numatytas naujai parengtame Centro rekonstrukcijos ir statybos projekte – Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013-03-13 nutarimu Nr. 228 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo“ patvirtintoje programoje numatyta „rekonstruoti Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centrą, kad būtų užtikrintos sulaikytųjų trečiųjų šalių piliečių ir prieglobsčio prašytojų priėmimo ir apgyvendinimo sąlygos, atitinkančios teisės aktų reikalavimus“ (šios programos 347 punktą), priemonės įgyvendinimo terminas – 2016 m. III ketvirtis.

Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta pirmiau, konstatuotina, kad tam tikrais išimtiniais atvejais, dėl nuo URC administracijos nepriklausančių aplinkybių, Centro gyvenamosios patalpos būna perpildytos. Taip pat pažymėtina, kad URC patalpos yra nepritaikytos neįgaliesiems.

Centro darbuotojai

8. Šiuo metu Centre yra numatyta 100 etatų, iš kurių užimti 86. Etatų skaičius atitinka teisės aktų reikalavimus.

9. Centro darbuotojai nuolat tobulina savo kvalifikaciją: pareigūnams (statutiniams valstybės tarnautojams), vadovaujantis Statuto 21 straipsnio nuostatomis, yra numatytas reikalavimas nuolat tobulinti turimą kvalifikaciją; karjeros valstybės tarnautojai, vadovaujantis VTĮ 15 straipsnio 1 dalies 8 punktu, turi pareigą mokytis; Logistikos skyriaus valgyklos darbuotojai prieš pradėdami dirbti ir kas dveji metai privalo baigti privalomuosius higienos įgūdžių mokymus; Logistikos skyriaus šeimos gydytojo kabineto darbuotojams taip pat nustatytas reikalavimas nuolat tobulinti savo kvalifikaciją; kitiems darbuotojams poreikis tobulinti savo profesinius įgūdžius mokymuose nustatomas atsižvelgiant į atliekamų pareigų pobūdį.

URC administracijos pateiktais duomenimis, sudaromi Centro mokymo organizavimo planai, kurių laikymąsi ir įgyvendinimą prižiūri Štabo Bendrųjų reikalų poskyrio vyresnioji specialistė. 2013 metais mokėsi 60 Centro darbuotojų; be kitų, išklaudyta paskaitų šiomis temomis:

¹ **Pabėgėlių priėmimo centras** – įstaiga prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kurios paskirtis – apgyvendinti užsieniečius, kuriems suteiktas prieglobstis Lietuvoje, ir nelydimus nepilnamečius užsieniečius, įgyvendinti prieglobstį gavusių užsieniečių socialinę integraciją; užtikrinti ilgalaikę (trumpalaikę) socialinę globą suaugusiems neįgaliesiems asmenims, dėl kurios jie negali gyventi savarankiškai, naudotis bendruomenės paslaugomis, ir kuriems būtina nuolatinė specialistų priežiūra. Ilgalaikė (trumpalaikė) socialinė globa teikiama asmenims, kuriems dėl proto negalios ar intelekto sutrikimų nustatytas 0–40 procentų darbingumo lygis, specialūs nuolatinės slaugos ar nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis arba nustatytas didelių ar vidutinių specialiųjų poreikių lygis.

„Psichologinė diagnostika ir jos taikymo galimybės“, „Potrauminio streso sindromas ir jo gydymas. Į traumą nukreipta kognityvioji ir elgesio terapija. Prolonguota ekspozicija potrauminio streso sutrikimui gydyti“, „Iššūkių ir bendradarbiavimo specifika teikiant pagalbą psichikos sutrikimus turintiems migrantams“; dalyvauta seminaruose: skirtame praktikams, dirbantiems prieglobsčio prašytojų priėmimo ir tarptautinę apsaugą gavusių asmenų socialinių ir ekonominių teisių įgyvendinimo srityse, taip pat skirtame savivaldybių ir nevyriausybinų organizacijų, kitų institucijų ir įstaigų darbuotojų, dirbančių prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos srityje, „Bendravimas psichologiškai sudėtingose situacijose“, „Žmogaus teisės“ ir pan.

10. Vertinant tai, kas pirmiau išdėstyta, **konstatuotina, jog Centras imasi aktyvių priemonių siekdamas tobulinti darbuotojų kvalifikaciją, taip pat užtikrinti, kad darbuotojai nuolat gilintų žinias socialinės integracijos, elgesio su pažeidžiamais asmenimis, taip pat žmogaus teisių apsaugos srityse.**

Centro darbuotojų ir gyventojų saugumas

11. Darbuotojų ir gyventojų saugumui užtikrinti pasitelkiamos šios saugumo priemonės:

11.1. *apsauginė tvora*

Visa Centro teritorija yra aptverta apsaugine tvora. Pažymėtina, kad per specializuotų policijos įstaigų atliktus bandymus nustatytas tinklinės tvoros įveikimo laikas tėra 15 sekundžių (kompanijos BETAFENCE duomenys).

Taigi, laikytina, kad bendras Centro saugumas dėl jo apsauginės tvoros galimai nėra pakankamas.

11.2. *Elektroninė saugumo sistema*

Prieglobsčio prašytojų bendrabučio gyvenamosiose patalpose (koridoriuose) yra įrengta elektroninė saugumo sistema, per kurią tiek gyventojai, tiek darbuotojai, esantys prieglobsčio prašytojų bendrabutyje, bet kuriuo paros metu gali nedelsiant susisiekti su Centro budėtojų dalimi.

Patikrinimo vietoje metu nustatyta, kad ši sistema funkcionuoja tinkamai, t. y. be jokių trukdžių, ir su Centro budėtojų dalimi buvo susisiekiama operatyviai.

Tačiau sulaikytų užsieniečių bendrabutyje nėra tokios sistemos, kuri padėtų operatyviai reaguoti į įvairias iškylančias problemas. Saugumą šiame bendrabutyje užtikrina nuolat budintis pareigūnas.

Centro administracijos teigimu, atsižvelgiant į dabartinę infrastruktūrą ir situaciją sulaikytų užsieniečių bendrabutyje, nėra iškvietimo sistemos poreikio, tačiau elektroninę saugumo sistemą šiame bendrabutyje planuojama įrengti jo rekonstrukcijos metu.

Pažymėtina, jog, kaip nustatyta patikrinimo metu, pirmiau nurodytame bendrabutyje vienam pareigūnui tenka stebėti nuolat kintantį ir pakankamai nemažą asmenų skaičių. Dėl savo teisinio statuso, skirtingų kultūrų bei religinių pažiūrų tokie asmenys dažnai sukelia konfliktinių situacijų, todėl jų operatyvi kontrolė ir konflikto galimo plitimo užkardymas gali tapti sunkiai įvykdoma užduotimi. Biuro darbuotojams apklausus sulaikytuosius, visi apklaustieji be išimties pasisakė, kad elektroninė saugumo sistema yra būtina, taip pat nurodė, kad Centro pareigūnui esant bendrabutyje, kaip minėta pirmiau, neužtikrinamas visapusiškas saugumas ir komunikavimo funkcijos.

Įvertinus tai, kad, net ir esant pareigūnui, ne visuomet įmanoma užtikrinti operatyvų sudėtingos situacijos sprendimą, darytina išvada, kad asmenims, esantiems sulaikytų užsieniečių bendrabutyje, vis dėlto yra reikalinga elektroninė saugumo sistema.

11.3. *Pareigūnų budinti tarnyba*

Centre 24 valandas per parą, 7 dienas per savaitę, budinčią tarnybą vykdo statutiniai valstybės tarnautojai (pareigūnai). Kiekvienas tarnybą vykdamasis pareigūnas yra aprūpintas aktyvios gynybos (antrankiai, dujų balionėlis, guminė lazda) ir pasyvios gynybos (antiriaušiniai šalmai ir skydai bei dujokaukių rezervas) priemonėmis. Taip pat kiekvienas pareigūnas turi radijo ryšio stotelę, per kurią gali susisiekti su kitais budinčios tarnybos pareigūnais.

Siekiant užtikrinti kitų Centro darbuotojų, t. y. karjeros valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, saugumą, tam tikrose Centro patalpose, tokiose kaip sulaikytų užsieniečių gyvenamosios patalpos, jie yra lydimi budinčios tarnybos pareigūnų.

11.4. *Vaizdo stebėjimo kameros*

Centre yra įrengtos vaizdo stebėjimo kameros, kurias pasitelkiant apžiūrima Centro teritorija, prieglobsčio prašytojų bendrabučio bendrojo naudojimo patalpos (koridoriai ir virtuvėlės) bei Centro administracinio pastato tarnybinės patalpos. Pažymėtina, kad gyvenamieji kambariai ir sanitariniai mazgai nėra stebimi.

Sulaikytų užsieniečių bendrabutyje vaizdo stebėjimo kameros nėra įrengtos, tačiau, Centro administracijos teigimu, vaizdo stebėjimo kameras šio bendrabučio koridoriuose ir bendrojo naudojimo patalpose (išskyrus sanitarinius mazgus) numatoma įrengti rekonstrukcijos metu.

Atliekant patikrinimą taipogi nustatyta, kad apie vaizdo stebėjimo kamerų buvimą yra informuojama užrašais trimis kalbomis (lietuvių, rusų ir anglų), taip pat jos įrengtos tose vietose, kurias nurodė Centras.

Vertinant tai, kas nurodyta pirmiau, darytina išvada, kad šiuo metu Centre trūksta vaizdo stebėjimo kamerų, kas padėtų padidinti saugumo efektyvumą.

11.5. *Judesio davikliai / jutikliai*

Už Centro gyvenamosios teritorijos ribų bei prie išorinės jo tvoros įrengti judesio davikliai / jutikliai.

11.6. *Saugumo padėties įvertinimas Centro teritorijoje*

Siekiant užkardyti galimus smurto atvejus, kiekvienų kalendorinių metų pradžioje yra atliekamas Centro teritorijos saugumo įvertinimas:

- atliekama rizikos analize grindžiama veikla, kurios metu vertinama operatyvinė situacija Centro teritorijoje;
- prognozuojami galimi rezonansiniai įvykiai ir Centre apgyvendintų užsieniečių daromi vidaus tvarkos taisyklių pažeidimai;
- numatomi pirmiau nurodytų įvykių ir pažeidimų užkardymo bei prevencijos veiksniai;
- išsiaiškinamos aplinkybės ir veiksniai, galintys turėti įtakos Centre apgyvendintų užsieniečių apsaugai bei priežiūrai;
- surašomos saugumo padėties Centro teritorijoje įvertinimo išvados.

Šios išvados, atsižvelgiant į esamą situaciją bei gaunamą Centro Kriminalinės žvalgybos informaciją, yra papildomos pagal poreikį. Su šiomis išvadomis supažindinami visi tarnybą vykdančios pareigūnai, taip pat yra pildoma *Nurodymų Apsaugos skyriaus budinčiai tarnybai knyga*, į kurią įrašoma visa aktuali informacija bei nurodymai dėl tarnybos organizavimo ypatumų.

11.7. *Smurto atvejų tyrimas ir registravimas*

11.7.1. Kai Centre įvyksta smurtinis incidentas, visi su juo susiję dokumentai yra registruojami bendrame *Apsaugos skyriaus dokumentų registre* arba *Centre apgyvendintų užsieniečių pasiūlymų, pareiškimų, skundų registre*. URC administracijos teigimu, po bet kokio smurto atvejo būna atliekamas jo tyrimas, išsiaiškinamos priežastys ir pateikiami apibendrinimai bei pasiūlymai dėl smurto užkardymo ateityje. Pirmiau nurodyti sprendimai įrašomi į *Nurodymų Apsaugos skyriaus budinčiai tarnybai knygą*, padaromi atitinkami įrašai *Padėties Centro veikimo teritorijoje įvertinimo knygoje*. Po smurtinių incidentų su užsieniečiais taip pat kalbama, jiems aiškinamos galimybės kreiptis į policiją. Asmenims pareiškus tokį norą – iškviečiama policija.

Biuro atstovams patikrinimo metu apklausus Centre laikomus užsieniečius, jie teigė, kad URC darbuotojai po smurto atvejų netinkamai juos informuoja, t. y. ne visuomet išaiškina galimybes kreiptis į policiją ir pan. Kai kurie asmenys nurodė, jog tokių pokalbių apskritai nebuvo.

Darytina išvada, kad dokumentų, susijusių su smurto atvejais, registracija yra netinkama, kadangi išskaidoma į du registrus, kas galimai ateityje gali apsunkinti informacijos apdorojimą, padidinti kai kurių dokumentų dingimo galimybes arba paskatinti galimą techninę klaidą, kai nė viename iš nurodytų registrų nebus registruojami svarbūs dokumentai, ir pan.

Pasisakant dėl smurto atvejų aplinkybių nagrinėjimo, pažymėtina, kad Centre laikomų asmenų parodymai buvo skirtingi, kai kurie juos keitė, vienas kitam sufleravo, ką sakyti, ir pan., o URC darbuotojų paaiškinimai paneigiant pirmiau nurodytas aplinkybes, buvo nuoseklūs, vienas kitam neprieštaraujantys, taip pat nėra duomenų, kad jie būtų suinteresuoti kenkti URC laikomiems asmenims, dėl to Centro atstovais netikėti nėra pagrindo.

11.7.2. Centro administracijos pateiktais duomenimis, per 2013 m. Centre įvyko 11 smurtinių incidentų tarp užsieniečių bei 4 smurtu baigęsi incidentai tarp užsieniečių ir Centro darbuotojų.

– smurtiniai incidentai tarp Centre apgyvendintų užsieniečių:

a) 2013-02-07, 19.30 val., tarp Afganistano piliečio A. Z. G. ir kitų Afganistano piliečių – dėl nepasitenkinimo kitais užsieniečiais, Centro tvarka;

b) 2013-04-19, 15.50 val., tarp Gruzijos ir Vietnamo piliečių – dėl telefono skambučio į taksofono aparatą;

c) 2013-04-19, 17.00 val., tarp Gruzijos ir Vietnamo piliečių – tarpusavio santykių aiškinimasis;

d) 2013-06-10, 18.00 val., tarp Gruzijos piliečių ir Afganistano piliečio – dėl televizijos patalpose garsiai įjungtos muzikos;

e) 2013-06-17, 00.10 val., tarp Gruzijos piliečių ir Afganistano piliečio – konfliktas tarp prieglobsčio prašytojų (Afganistano pilietis buvo apsvaigęs nuo alkoholio, priekabiavo prie Gruzijos piliečių);

f) 2013-07-09, 13.20 val., tarp Rusijos, Uzbekistano ir Nigerijos piliečių – dėl Nigerijos piliečių nepagarbos musulmonų maldai bei nesitvarkymo kambariuose;

g) 2013-07-12, 15.00 val., tarp Gruzijos ir Nigerijos piliečių – dėl Nigerijos piliečio dingusių daiktų;

h) 2013-10-04, 13.05 val., tarp Gruzijos ir Vietnamo piliečių – dėl iš vietnamiečio paimto ir numesto ant žemės rašiklio – Gruzijos pilietis trenkė vienam iš jų delnu į veidą ir aprėkė necenzūriniais žodžiais;

i) 2013-11-18, 18.30 val., tarp Gruzijos ir Vietnamo piliečių – dėl teniso stalo, kurį sulaužė vietnamietis;

j) 2013-12-28, 9.30 val., tarp Vietnamo piliečių ir kitų tautybių užsieniečių – tarpusavio santykių aiškinimasis (dėl taksofono ir garsiai kalbančių Vietnamo piliečių);

k) 2013-12-29, 13.10 val., tarp Gruzijos ir Vietnamo piliečių – tarpusavio santykių aiškinimasis;

– smurtiniai incidentai tarp Centre apgyvendintų užsieniečių ir darbuotojų:

a) 2013-02-15, 8.15 val., 6 Gruzijos piliečiai nemandagiai elgėsi su pareigūnais, vartojo necenzūrinius žodžius, reiškė nepasitenkinimą, grasino susidorojimu – dėl vykdomos prevencinės priemonės, Centro tvarkos (užsieniečiams surašyti Taisyklių pažeidimo protokolai);

b) 2013-08-06, 21.00 val., keli užsieniečiai nevykdė teisėtų pareigūnų reikalavimų, todėl buvo panaudoti kovinių imtynių veiksmai;

c) 2013-10-17, 8.00 val., 4 Gruzijos piliečiai nemandagiai elgėsi su pareigūnais, vartojo necenzūrinius žodžius, reiškė nepasitenkinimą, grasino susidorojimu – dėl vykdomos prevencinės priemonės, Centro tvarkos. Nevykdė teisėtų pareigūnų reikalavimų, pasipriešino jėga, neleido atlikti asmens apžiūrų. Užsieniečiams surašyti Taisyklių pažeidimo protokolai;

d) 2013-12-30, 13.05 val., 3 Gruzijos piliečiai nepakluso teisėtiems pareigūnų reikalavimams, elgėsi agresyviai ir bandė priešintis – nepatenkinti Centro tvarka. Užsieniečiams surašyti Taisyklių pažeidimo protokolai.

11.7.3. Biuro darbuotojams apsilankius Centre ir apklausus jame esančius asmenis, o Seimo kontrolieriui išanalizavus pateiktą informaciją, galima nustatyti asmenis arba jų grupes, atsakingus dėl užsieniečių smurto prieš Centro darbuotojus. Tokiu atveju, imantis atitinkamų prevencinių priemonių prieš už konfliktus atsakingus asmenis arba jų grupes, būtų didžiąja dalimi

užkardyti tiek smurto tarp Centre laikomų asmenų protrūkiai, tiek tarp darbuotojų ir užsieniečių kylantys nesutarimai.

12. Įvertinus tai, kas pirmiau išdėstyta, **pažymėtina, kad:**

- Centre taikomos darbuotojų ir laikomų asmenų saugumą užtikrinančios pasyvios bei aktyvios saugumo priemonės yra nepakankamos;
- dokumentų, susijusių su smurto atvejais, registracija nėra tinkama.

V. LAIKYMO CENTRE SĄLYGOS IR STANDARTAI

13. Direktyvoje nustatyta, kad prieglobsčio prašytojai turi turėti galimybę naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis, garantuojančiomis tinkamą gyvenimo lygį, kuriuo suteikiamos jų pragyvenimo garantijos ir apsaugoma jų fizinė bei psichinė sveikata (Direktyvos 17 straipsnio 1 ir 2 dalys).

Apgyvandinimo ir higienos sąlygos

14. Naujai į Centrą atvykę asmenys apgyvendinami karantino patalpose, o į bendras gyvenamąsias patalpas perkeliama po medicinos apžiūros, įsitikinus, kad jie neserga pavojingomis ar ypač pavojingomis užkrečiamomis ligomis. Užsieniečiams, atvykusiems iš epidemiologiniu požiūriu nepalankių kraštų, pagal indikacijas taikomas karantino režimas – iki 7 dienų (Aprašo 14–15 punktai, Centro Štabo Logistikos skyriaus Šeimos gydytojo kabineto vidaus tvarkos taisyklių, patvirtintų URC vado 2012-06-12 įsakymu Nr. 3K-15, 6 punktas).

15. Pagal apgyvendinimo Centre sąlygas, numatytas Aprašo 4 punkte, sulaikyti užsieniečiai turi būti įkurdinti atskirai nuo sulaikytų prieglobsčio prašytojų (Aprašo 4.1 papunktis), prieglobsčio prašytojai – nuo sulaikytų prieglobsčio prašytojų ir sulaikytų užsieniečių (Aprašo 4.2 papunktis), vyrai – atskirai nuo moterų (Aprašo 4.3 papunktis), o vienos šeimos nariai – kartu atskiroje gyvenamojoje patalpoje arba greta esančiose, viena nuo kitos neizoliuotose gyvenamosiose patalpose, užtikrinant atitinkamą privatumą (Aprašo 4.4 papunktis).

Pažymėtina, kad lankantis Centre pastebėta, jog nėra užtikrinami visi pirmiau nurodyti Aprašo 4 punkto reikalavimai – šiuo metu sulaikyti užsieniečiai apgyvendinti kartu su sulaikytais prieglobsčio prašytojais. Nėra galimybės sulaikytus prieglobsčio prašytojus sulaikytų užsieniečių bendrabutyje apgyvendinti atskirai nuo sulaikytų užsieniečių, vyrų nuo moterų, nėra galimybės kartu įkurdinti šeimas. Taip pat pažymėtina, jog nėra jokios galimybės sulaikytus užsieniečius apgyvendinti grupėmis, atsižvelgiant į religiją, tautinę, kultūrinę ir seksualinę tapatybę.

Prieglobsčio prašytojų bendrabutyje yra galimybė atskirai apgyvendinti tik 2 (dviejų) kategorijų prieglobsčio prašytojus, t. y. vyrus ir moteris, minimali galimybė apgyvendinti jų šeimas, taip pat nėra jokios galimybės įkurdinti suskirsčius pagal religiją, tautinę, kultūrinę ir seksualinę tapatybę.

16. Įvertinus tai, kas pirmiau išdėstyta, bei atsižvelgiant į jau padarytas išvadas dėl Centre taikomų techninių saugumo priemonių, konstatuotina, jog dėl esamų užsieniečių laikymo sąlygų ne tik negarantuojamas jų saugumas, tačiau taip pat neužtikrinamos tinkamos apgyvendinimo sąlygos pažeidžiamiems asmenims, šeimoms bei dėl tautybių, religinių pažiūrų ir kitais pagrindais konfliktuojantiems asmenims.

URC administracijos pateiktais duomenimis, parengtame Centro rekonstrukcijos ir statybos projekte pažeidžiami asmenys turės galimybę būti apgyvendinti atskirai nuo kitų asmenų.

Patalpų būklė, šildymas, vėdinimas, apšvietimas, valymas

17. Nors prieglobsčio prašytojų bendrabutyje neseniai buvo atliktas remontas (suremontuotos dušo, tualetų patalpos, pakeistos gyvenamųjų kambarių durys), Vilniaus visuomenės sveikatos centro (toliau vadinama – Vilniaus VSC) 2013-11-28 atlikto patikrinimo metu nustatyta, jog eksploatuojamos patalpos prieš žiemos sezoną neremontuojamos, nedažomos sienos ir lubos, šio bendrabučio laiptinių, koridorių, kambarių sienų tinkas ir dažai aptrupėję, lubos dėl drėgmės apipelijusios, pajuodusios, grindų medinės lentos susidėvėjusios, vietomis įlūžusios, sanitarijos ir higienos patalpų įrenginiai techniškai netvarkingi, kabinų durys sulūžusios, langai ir durys nesandarūs.

Taip pat pažymėtina, kad trūkumų (dėl neremontuojamų patalpų) buvo nustatyta ir 2011 bei 2012 metais. Vilniaus VSC atliktų patikrinimų metu (2012-11-15 patikrinimo aktas Nr. 23(22-4-13)-22.4.31-70; 2011-10-27 patikrinimo aktas Nr. 23(22-4-13)-22.4.31-71).

Sulaikytų užsieniečių bendrabučio pastatas, URC administracijos teigimu, yra avarinės būklės. Šio pastato 1-asis (moterų) ir 3-iasis aukštai neeksploatuojami nuo 2010 metų.

18. Centro 2014-02-19 atliktos apžiūros metu nustatyta, kad prieglobsčio prašytojų bendrabutyje radiatoriai nėra pakankamai šilti, o langai – nesandarūs. Sulaikytų užsieniečių bendrabutyje kai kurie langai taip pat buvo nesandarūs.

19. Gyvenamosios patalpos vėdinamos natūraliu būdu. Vėdinimo laikas numatytas dienotvarkėje (7.00–7.30 val. ir 22.00–22.30 val.).

20. Vizito metu dėl žemos temperatūros daugelis langų buvo uždengti kokia nors šilta medžiaga, tad patalpose nebuvo natūralios šviesos. URC vado teigimu, sulaikytų užsieniečių bendrabutyje tinkamas natūralus apšvietimas bus užtikrintas atlikus 2014 metais pradedamus pastato renovacijos darbus.

URC vado teigimu, higienos normose keliamus reikalavimus atitinkantis dirbtinis apšvietimas įrengtas tik prieglobsčio prašytojų bendrabutyje, todėl Centro gyventojams leidžiama naudoti papildomas apšvietimo priemones, neviršijant leistino elektros galingumo.

Centro administracijos pateiktais duomenimis, pridengti patalpoms nuo tiesioginių saulės spindulių yra skirtos laikinos užuolaidos, o šiuolaikines priemones apsaugoti nuo stiprios saulės numatyta įrengti Europos gražinimo fondo ir Europos pabėgėlių fondo programų lėšomis. Tačiau pažymėtina, kad vizito metu jokių užuolaidų nerasta nei prieglobsčių prašytojų, nei sulaikytų užsieniečių bendrabučiuose.

21. Patikrinimo metu gautais duomenimis, gyvenamosios ir higienos patalpos tvarkomos du kartus per dieną, 9.00–10.00 val. ir 21.00–22.00 val. (kaip nustatyta *Laikiniai Užsieniečių registracijos centre apgyvendintų užsieniečių dienotvarkėje*, patvirtintoje Centro vado 2013-04-03 įsakymu Nr. 3K-71). Tvarkymo darbus atlieka tvarkdariais paskirti URC apgyvendinti asmenys.

Patalpų tvarkymui yra naudojamos būtinosios priemonės (grindų ploviklis, sanitarinis rūgštinis valiklis, šveitimo milteliai, šiukšlių maišai, guminės pirštinės), taip pat išduodama šluotos, šepetėliai bei kitas tokiems darbams atlikti reikalingas inventorių. Šiukšlės iš gyvenamųjų patalpų išnešamos atliekant tvarkymo darbus, ne rečiau kaip vieną kartą per parą.

Vizito Centre metu nustatyta, kad sulaikytų užsieniečių bendrabučio gyvenamosiose ir kitose patalpose švara nėra užtikrinama ir palaikoma: buvo daug dulkių, šiukšlių; tvyrojo ypač stiprus nemalonus kvapas.

22. URC 2013-12-02 buvo atlikti deratizacijos ir dezinfekcijos darbai (paslaugų teikėjas – UAB „Kenkėjų kontrolės tarnyba“).

Gyvenimas ir poilsis

23. Prieglobsčio prašytojų ir sulaikytų užsieniečių bendrabučiuose įrengti vienviečiai, dviviečiai, triviečiai, keturviečiai ir daugiau vietų turintys gyvenamieji kambariai. Gyvenamųjų patalpų, įrengtų rūsiuose, pusrūsiuose ir cokoliniuose aukštuose, nėra. Pažymėtina, kad vizito metu

nustatyta, jog kai kuriuose sulaikytų užsieniečių bendrabučio kambariuose yra apgyvendintos dešimties ir didesnės asmenų grupės.

24. Vienam asmeniui tenkantis gyvenamosios patalpos minimalus plotas turi būti ne mažesnis kaip 5 kv. metrai (HN 61:2005 27 punktas).

Tyrimo metu nustatyta, kad šis reikalavimas nėra užtikrinamas. Pavyzdžiui, Vilniaus VSC 2013-11-28 patikrinimo akte Nr. 23(4.13)-4.31-72, surašytame atlikus periodinę visuomenės sveikatos saugos kontrolę, konstatuota, jog sulaikytų užsieniečių bendrabutyje (patikrinimo metu šiame bendrabutyje gyveno 95 asmenys), II aukšte, šešių vietų kambaryje Nr. 1, gyveno 22 asmenys, vienam asmeniui teko 1,5 kv. m ploto; penkių vietų kambaryje Nr. 5 gyveno 7 asmenys, vienam asmeniui teko 3,8 kv. m ploto; šešių vietų kambaryje Nr. 7 gyveno 15 asmenų, vienam teko 2,1 kv. m ploto, penkių vietų kambaryje Nr. 8 gyveno 14 asmenų, vienam teko 2 kv. m patalpos ploto.

Kartu pažymėtina, kad Centras yra vienintelė tokio pobūdžio įstaiga Lietuvoje, todėl vienoje patalpoje įkurdintų užsieniečių skaičius priklauso nuo tuo metu URC apgyvendintų užsienio piliečių bendro skaičiaus; be to, tuo metu, kai Biuro darbuotojai lankėsi Centre, dalis šios įtaigos patalpų buvo remontuojama, todėl ne visuomet įmanoma užtikrinti vienam asmeniui teisės aktų reikalavimus atitinkantį gyvenamosios patalpos plotą.

25. Centro vado pateiktais duomenimis, kiekvienam gyvenamojoje patalpoje skiriama lova ir minkštasis inventorių (čiužinys, pagalvė, pagalvės užvalkalas, šilta antklodė, antklodės užvalkalas, paklodė, pusvilnonė antklodė, rankšluostis). Be to, URC laikomiesiems skiriamas ir bendrojo naudojimo inventorių: stalai, kėdės, spintelės, spintos.

Vizito metu pastebėta, kad šio inventoriaus nepakanka: prieglobsčio prašytojų bendrabučio keturviečiuose ir penkiviečiuose kambariuose drabužių spinta buvo skirta tik trimis asmenims, sulaikytų užsieniečių bendrabutyje apžiūrėtuose kambariuose iš viso nebuvo tokių spintų.

Taip pat pažymėtina, kad Centre apgyvendinti užsieniečiai neturi galimybių savo gyvenamosiose patalpose saugiai laikyti asmeninius daiktus. URC administracijos teigimu, rekonstrukcijos metu numatyta įrengti tam tikrą skaičių individualių seifų.

Asmens higiena

26. Higienos patalpomis Centre laikomi asmenys gali naudotis visą parą.

Patikrinimo metu nustatyta, jog prieglobsčio prašytojų bendrabutyje yra įrengta 12 dušų, 24 praustuvai ir 16 tualetų, sulaikytų užsieniečių bendrabutyje – 5 dušai, 13 praustuvų ir 12 tualetų. Vadovaujantis HN 61:2005 36.3 punkto nuostatomis (atsižvelgiant į kai kurių užsienio piliečių išpažįstamos religijos ypatumus, rekomenduojama vyrų tualete papildomai įrengti keletą kabinų, kuriuose būtų unitazai ir rankiniai dušai su lanksčia žarna), higienos patalpose yra ir bidė vonelės.

Vizito metu konstatuota, kad ne visi sanitariniai įrenginiai veikia. Pavyzdžiui, prieglobsčio prašytojų bendrabučio 3-iojo aukšto vieno tualetu patalpose buvo netvarkinga vandens nuleidimo sistema, sulaikytų užsieniečių bendrabučio 2-ajame aukšte gyvenančių asmenų teigimu, higienos patalpose neveikė vienas dušas bei bidė vonelė.

Prieglobsčio prašytojų 2-ojo aukšto higienos patalpos vizito metu buvo netvarkingos, o sulaikytų užsieniečių 2-ojo aukšto higienos patalpos apskritai nebuvo patikrintos, kadangi nuo jų sklido ypač stiprus nemalonus kvapas.

27. Šaltas vanduo asmens higienos patalpose tiekiamas nuolat, karštas – ne rečiau kaip kartą per savaitę (kaip reglamentuota HN 61:2005 32 punkte, Centro gyventojams turi būti sudarytos sąlygos ne rečiau kaip vieną kartą per 7 dienas išsimaudyti duše arba pirtyje). Vizito metu nustatyta, jog karštas vanduo (bespalvis ir bekvapis) yra tiekiamas.

28. Patalynė skalbiama ir keičiama kartą per savaitę. Po skalbimo ji pateikiama išlyginta. Čiužiniai, pagalvės, antklodės dezinfekuojami po vieno asmens vienkartinio panaudojimo (kaip tai numatyta HN 61:2005 31 punkte).

29. Asmens higienos priemonėmis Centro gyventojai aprūpinami pagal HN 61:2005 patvirtintas normas: tualetiniu muilu (100 g vienam mėnesiui), skalbiamuoju muilu (100 g 1 mėn.), skalbimo milteliais (200 g vienam mėn.), dantų pasta (100 ml vienam mėn.), dantų šepetėliu (1 vnt. 4 mėnesiams), skustuvu (vyrai – vienkartinis, 2 vnt. vienam mėn.), tualetiniu popieriumi (2 vnt. vienam mėn.), higieniniais paketais (moterys – 20 vnt. vienam mėn.), vystyklais vaikams iki vienerių metų (vienkartiniais, 60 vnt. vienam mėn.).

Patikrinimo metu asmenų skundų dėl aprūpinimo šiomis priemonėmis negauta.

30. Atsižvelgiant į tai, kas pirmiau išdėstyta, **konstatuotina, kad laikymo sąlygos Centre yra nepatenkinamos, neužtikrinami higienos normų reikalavimai (vienam asmeniui tenkančio minimalaus gyvenamojo ploto, patalpų remonto, šildymo, apšvietimo, švaros palaikymo, gyvenamuosiuose kambariuose esančio bendrojo naudojimo inventoriaus kiekio), ir nors užsieniečiai aprūpinami švaria patalyne bei numatytomis asmens higienos priemonėmis, tačiau sąlygos tinkamai pasirūpinti asmens higiena nėra geros (dėl techniškai netvarkingų sanitarinių įrenginių).**

Maitinimas

31. Aprašo 42 punkte nustatyta, kad Centre apgyvendinti suaugusieji asmenys nemokamai maitinami tris kartus, o nepilnamečiai – keturis kartus per parą pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas fiziologines mitybos normas (Aprašo 42 punktas). Nustatytos šios maitinimo valandos: pusryčiai – nuo 7.10 iki 9.10 val., pietūs – nuo 12.10 iki 14.10 val., vakarienė – nuo 16.20 iki 18.00 valandos.

Maistas gaminamas Centro valgykloje. Už maitinimo organizavimą yra atsakingas URC Logistikos skyriaus valgyklos vedėjas.

Užsieniečiai turi galimybę valgyti erdvioje valgykloje arba savo gyvenamosiose patalpose. Sergantiesiems, izoliatoriuje laikomiems pacientams arba kitiems negalintiems lankytis valgykloje užsieniečiams maistą pristato Centro darbuotojai.

Geriamasis vanduo yra nenutrūkstamai tiekiamas į užsieniečių bendrabučius, valgyklą, administracinę pastatą ir kitus objektus iš dviejų Centro teritorijoje esančių gręžinių. Užsieniečiai gali laisvai vartoti geriamąjį vandenį visą parą. Vizito metu buvo konstatuota, kad vanduo yra bespalvis ir bekvapis.

Centre yra patvirtintas atskiras valgiaraštis, skirtas kūdikiams. Suaugusiųjų meniu sudaromas vadovaujantis vidaus reikalų ministro 2003-06-24 įsakymu Nr. 1V-229 patvirtintomis skiriamų maisto produktų vidutinių paros kiekių ir paros maitinimo išlaidų normomis.

32. Lankantis valgykloje nustatyta, kad valgiaraštis yra pateiktas dviem kalbomis: lietuvių ir rusų. Centro vado duomenimis, lankytojai kiekvieną dieną supažindinami su meniu, gali pateikti prašymus dėl išduodamų maisto produktų, gaminamų patiekalų asortimento.

Vizito dieną pusryčiams buvo patiekta: pieniška avižinių dribsnių košė, virta dešra, sviestas, kava ir batonas; pietums: žirnių sriuba, jautienos šnicelis su padažu, miežinė košė, marinuoti agurkai, gėrimas ir duona; vakarienei: bulvių košė, silkė su svogūnais ir aliejumi, rūgpienis, kriaušės ir duona; vaikams ir kūdikiams papildomai skirta pienu.

Iš tyrimo metu gautų 2013 m. gruodžio 3–11 dienų valgiaraščių kopijų nustatyta, kad Centre apgyvendintiems asmenims kasdien patiekama šviežių daržovių, vaisių arba jų sulčių.

33. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Centre šiuo metu gyvena apie 35 proc. užsieniečių, išpažįstančių islamo religiją, tačiau iš 2013 m. gruodžio 3–11 dienų valgiaraščių nustatyta, kad didžiąją dalį patiekalų sudarė kiaulienos gaminiai:

- 2013-12-03: pusryčiams – karšto rūkymo dešra (sudėtyje yra kiaulienos), pietums – kepta kiauliena, vakarienei – ryžiai su konservuotu kumpiu (sudėtyje yra kiaulienos);
- 2013-12-04: pusryčiams – virta dešra, pietums – kiaulienos šnicelis;

- 2013-12-05: pietums – kiaulienos šašlykas;
- 2013-12-06: pusryčiams – virta dešra, pietums – kiaulienos guliašas;
- 2013-12-07: pietums – sardelės (sudėtyje yra kiaulienos), troškintos padaže;
- 2013-12-08: pietums – kiaulienos maltinukai;
- 2013-12-09: pusryčiams – pieniškos dešrelės (sudėtyje yra kiaulienos), vakarienei – makaronai su jautienos ir kiaulienos kumpiu;
- 2013-12-10: vakarienei – virta dešra (sudėtyje yra kiaulienos);
- 2013-12-11: vakarienei – virta dešra (sudėtyje yra kiaulienos).

Vizito metu kalbinti užsieniečiai teigė, jog, maistą dalinant valgykloje, pagaminti patiekalai kiekvienam įdedami atskirai, todėl yra galimybė atsisakyti nevartojamų produktų (kiaulienos, netinkamai paskersto gyvulio mėsos ir kitų). Tačiau tokiu atveju jie priversti dalį maisto gamintis savarankiškai. Paaiškėjo, jog administracija yra gavusi ne vieną prašymą dėl kiaulienos patiekalų pakeitimo kitais patiekalais.

Pažymėtina, jog Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos 2012 m. pateiktoje stebėsenos ataskaitoje URC buvo rekomenduota užtikrinti, kad Centre teikiamas maistas „atitiktų labiausiai paplitusius prieglobsčio prašytojų kultūrinius ir religinius papročius“. Laikiniai einanti lygių galimybių kontrolieriaus pareigas Edita Žiobienė 2014-01-06 pažymoje Nr. (13-SN-260) konstatavo, kad „galimybė maitintis pagal religinius įsitikinimus apribojama dideliu asmenų ratu, todėl laikytina, kad šie asmenys patyrė diskriminaciją dėl religinių įsitikinimų“, bei pasiūlė atitinkamai pakeisti Aprašo 42 punktą, reglamentuojantį Centre apgyvendintų užsieniečių maitinimą.

Reaguojant į pateiktas rekomendacijas, pirmiau nurodytas punktas nuo 2014-02-01 buvo papildytas nuostata, jog tuo atveju, jei apgyvendintas Centre asmuo dėl savo religinių įsitikinimų atsisako valgyti tam tikrą maisto produktą, šis maisto produktas pakeičiamas kitu (-ais), nepažeidžiant patvirtintų fiziologinių mitybos normų.

Siekiant nustatyti, kaip įgyvendinamos rekomendacijos ir naujos Aprašo nuostatos, Centro vado buvo paprašyta pateikti 2014 m. kovo 3–9 dienų valgiaraščius. Pastebėtina, kad, pavyzdžiui, kiaulienos patiekalų išties sumažėjo (kiaulienos patiekalai buvo patiekti 2014-03-03 (pusryčiams: virti koldūnai su padažu, karšto rūkymo dešra), 2014-03-04 (pusryčiams: virta dešra, pietums: „nat. kiaulienos šnicelis“), 2014-03-06 (pusryčiams: karštai rūkyta dešra, pietums: kiaulienos guliašas), 2014-03-07 (pietums: sardelės su krienu padažu) ir 2014-03-09 (pusryčiams – pieniškos dešrelės su pomidorų padažu). Tačiau valgiaraščiuose nebuvo įrašyta, į kokį patiekalą gyventojai gali pakeisti pirmiau nurodytus ir kitus jiems dėl religinių bei kitokių priežasčių nepriimtinius patiekalus.

Taipogi pastebėtina, kad URC nėra gaminamas ir tiekiamas maistas pagal dietinio maitinimo valgiaraštį.

34. Pagaminto maisto kokybės patikrinimą pagal pareigybių aprašymuose nustatytas funkcijas iki 2014 m. sausio mėn. vykdė bendrosios praktikos slaugytojai, o nuo 2014 m. sausio mėn. už pagaminto maisto kokybę yra atsakingas valgyklos vedėjas. Pagaminto maisto kokybės patikrinimų rezultatai nurodomi *Maisto kontrolės knygoje*.

35. Švenčionių valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos 2013-12-10 patikrinimo akte Nr. 61 VMIP-083 (po atliktos valgyklos kontrolės) buvo nurodyti tik ventiliacijos ir nuotekų surinkimo sistemos trūkumai, kurie buvo nustatyti maisto laikymo patalpose. Vizito metu Centro Logistikos skyriaus sandėlio vedėjos Jelenos Akambakienės pateiktais duomenimis, trūkumai buvo nedelsiant pašalinti.

36. Biuro atstovai tikrino Centre laikomiems asmenims sudarytas sąlygas gamintis maistą:

- prieglobsčio prašytojų bendrabutyje apgyvendintiems užsieniečiams sudarytos patenkinamos sąlygos patiems gaminti maistą: bendrabučio 2-ajame ir 3-ajame aukštuose yra įrengtos virtuvėlės. Vienoje iš tikrintų virtuvėlių buvo šaldytuvai, 2 viryklės, 3 stalai, spintelės, minkštasis kampas (susidėvėjęs), keli virtuvės indai ir įrankiai; tačiau pažymėtina, kad virtuvės patalpos vyrų aukšte buvo ypač nešvarios;

- sulaikytų užsieniečių bendrabutyje apgyvendintiems asmenims sudarytos nepatenkinamos sąlygos patiems gaminti maistą: bendrabučio 2-ajame aukšte įrengtoje virtuvėlėje tebuvo techniškai netvarkinga viryklė, stalas ir šaldytuvas, patalpoje buvo ypatingai nešvaru; iš esmės, ji visa yra remontuotina.

37. Įvertinus tai, kas išdėstyta, **konstatuotina, kad Centre nėra užtikrinamas maitinimas pagal kultūrinius ir (arba) religinius įsitikinimus, taip pat pagal dietinio maitinimo valgiaraštį, o sulaikytų užsieniečių bendrabutyje apgyvendintiems asmenims sudarytos sąlygos patiems gaminti maistą yra nepatenkinamos.**

Apranga

38. URC vado pateiktais duomenimis, Centre apgyvendinti asmenys pagal poreikį yra aprūpinami sezoną atitinkančia apranga. Specialius poreikius turintys prieglobsčio prašytojai (vaikai, senyvo amžiaus žmonės, neįgalieji, nėščiosios) yra aprūpinami apranga bei avalyne iš Europos pabėgėlių fondo lėšų, humanitarinę pagalbą apranga ir avalyne taip pat teikia nevyriausybinių organizacijų: Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija ir jaunimo klubas „Liepkėmis“.

Atkreiptinas dėmesys, jog drabužiai ir avalynė išduodami tik gavus labdarą (pagal Aprašo 43 punktą, asmenys gali būti nemokamai aprūpinti drabužiais ir avalyne tik *esant galimybei*).

39. Centre apgyvendintų asmenų apranga nėra skalbiama centralizuotai. URC gyventojams yra sudaryta galimybė kiekvieną dieną patiems išskalbti drabužius, naudojantis Centre esančiomis skalbimo mašinomis. Tam tikslui URC įkurdinti užsieniečiai pagal poreikį yra aprūpinami skalbimo priemonėmis. Tačiau pažymėtina, kad tiek prieglobsčio prašytojų bendrabutyje, kuriame numatytos 88 vietos (vizito metu šiame bendrabutyje gyveno 44 užsienio piliečiai), tiek sulaikytų užsieniečių bendrabutyje, kuriame numatytos 76 vietos (vizito metu jame gyveno 68 asmenys), yra tik po vieną skalbimo mašiną. Sąlygos džiovinti skalbinius taip pat netinkamos: asmenys turi kabinti šlapius drabužius yra priversti džiauti ant baldų savo gyvenamosiose patalpose.

40. Atsižvelgiant į tai, kas pirmiau išdėstyta, **konstatuotina, kad šiuo metu egzistuojanti užsieniečių aprūpinimo apranga ir avalyne pagal sezoną sistema yra netinkama, kadangi yra tiesiogiai priklausoma nuo gaunamos labdaros. Tai reiškia, jog, visiškai netekus labdaros arba jai sumažėjus, Centre laikomų asmenų aprūpinimas apranga būtų įgyvendinamas netinkamai. URC gyventojams nėra sudarytos tinkamos sąlygos skalbti ir džiovinti drabužius.**

Kratos ir specialiųjų priemonių panaudojimas

41. Aprašo 23 punkte įtvirtinta, jog apgyvendintiems URC asmenims draudžiama, be kita ko, įnešti į Centro teritoriją, laikyti, gaminti ir platinti alkoholinius gėrimus, jų surogatus, narkotines, psichotropines, nuodingąsias ar kitas svaigiąsias medžiagas, būti apsvaigusiams nuo jų, vartoti vaistus be gydytojo paskyrimo, turėti ginklų, šaudmenų, sprogstamųjų, nuodingųjų ir greitai užsidegančių medžiagų, turėti mobiliojo ryšio telefonus (leidžiama turėti tik prieglobsčio prašytojams) ir kt. Apgyvendintiems Centre skirtame informaciniame lape, patvirtintame URC vado 2010-06-16 įsakymu Nr. 3K-98, yra pateikiamas išsamus užsieniečiams draudžiamų turėti, gauti įsinešti į Centro teritoriją bei platinti daiktų, medžiagų ir priemonių sąrašas jiems suprantama kalba.

Siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi šių reikalavimų, Centre vykdomos vadinamosios prevencinės priemonės – sulaikytų užsieniečių bendrabučio gyvenamųjų patalpų patikrinimai ir sulaikytų užsieniečių asmens apžiūros. Šios priemonės atliekamos vadovaujantis Patikrinimų aprašo III skyriaus *Planinių prevencinių priemonių organizavimas ir vykdymas* nuostatomis.

42. Atliekant prevencines priemones, pareigūnai yra aprūpinami *VSAT aktyvios ir pasyvios gynybos priemonių sąraše*, patvirtintame Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2008-05-28 įsakymu Nr. 1V-204, nurodytomis aktyvios ir pasyvios gynybos priemonėmis: aeroliniiais dujų

purkštuvais (dujų balionėliai), antrankiais, specialiomis lazdomis, elektros šoko įtaisais; jie pasitelkia tarnybinius šunis.

VSATĮ 22 ir 23 straipsniuose yra numatyti šaunamojo ginklo ir specialiųjų priemonių (arba toliau vadinama – SP) panaudojimo sąlygos ir pagrindai. Šis reglamentavimas nėra toks išsamus kaip *Laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcija*, patvirtinta Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2005-07-04 įsakymu Nr. 4/07-130 (toliau vadinama – Instrukcija). Atsižvelgiant į tai, kas pirmiau nurodyta, toliau Ataskaitoje teikiamos pastabos ir dėl Instrukcijos normų nevykdymo arba pažeidimo.

43. Per 2013 m. spalio–gruodžio mėnesius Centre buvo atliktos dvi planinės prevencinės priemonės: 2013-10-17 ir 2013-11-29. Kadangi URC negali skirti pakankamai pajėgų prevencinių priemonių atlikimui, buvo pasitelkti VSAT Ignalinos ir Vilniaus rinktinių Specialios paskirties užkardų pareigūnai (pagal VSAT Vilniaus rinktinės ir Centro 2010-11-10 bendradarbiavimo sutartį Nr. (21/20)-19-59/13K-4, VSAT Ignalinos rinktinės ir URC 2012-09-29 bendradarbiavimo sutartį Nr. 32/105/13K-1). Šioms prevencinėms priemonėms vadovavo Centro Štabo Apsaugos skyriaus viršininkas.

Stebėsenos metu buvo gautos prevencinių priemonių planų (2013-10-15, reg. Nr. 3A-475 ir 2013-11-28, reg. Nr. 3A-546) kopijos, taip pat įvykdytų prevencinių priemonių suvestinių protokolų (2013-10-18, reg. Nr. 3A-478; 2013-11-29, reg. Nr. 3A-551) kopijos, pareigūnų tarnybinių pranešimų kopijos ir kiti susiję dokumentai.

2013-10-17 vykdytos prevencinės priemonės aplinkybės

44. 2013-10-17 vykdytos prevencinės priemonės protokole pažymėta, jog patikrinimo metu buvo „pavieniai užsieniečių pasipriešinimo atvejai pareigūnams bei teisėtų pareigūnų reikalavimų nevykdymas – atsisakymas išeiti iš gyvenamųjų patalpų, atsisakymas atlikti asmens apžiūras, leisti patikrinti asmeninius daiktus.“ Centro Štabo Apsaugos skyriaus viršininko 2013-10-17 tarnybiniame pranešime Nr. 4T-97 „Dėl padėties sulaikytų užsieniečių bendrabutyje“ nurodyta, jog tą dieną SP buvo panaudotos prieš 4 asmenis. Vadovaujantis VSATĮ 23 straipsnio 4 punktu, apie SP panaudojimą pranešta Centro vadui bei VSAT Vilniaus rinktinės vadui.

Centro vado pateiktais duomenimis, 2013-10-17, vykdant prevencinę priemonę SP panaudojo keturi VSAT Vilniaus rinktinės Sargybų skyriaus pareigūnai.

45. Įvertinus informaciją, nurodytą prevencinėje priemonėje dalyvavusių pareigūnų tarnybiniuose pranešimuose, pažymėtina, kad:

1) nė vienas pareigūnas, panaudojęs SP, nebuvo parašęs tarnybinio pranešimo pirmuoju asmeniu, t. y. kad tai asmeniškai *jis* panaudojo SP; kitų pareigūnų tarnybiniuose pranešimuose taip pat nebuvo nurodyta, kurie konkretūs pareigūnai panaudojo SP;

2) tarnybiniuose pranešimuose nebuvo pateikta informacija, prieš kokius asmenis buvo panaudotos SP, ar pareigūnų nurodymas stovėti ramiai, kad būtų atlikta asmens apžiūra, buvo pateiktas asmenims suprantama kalba, kokios konkrečios SP buvo panaudotos, ar asmenys, kuriems buvo taikytos SP, buvo įspėti ir ar šis įspėjimas taip pat buvo pasakytas asmenims suprantama kalba, ar buvo padaryta kūno sužalojimų, ar buvo išvengta sunkių pasekmių;

3) ne visi pareigūnų tarnybiniai pranešimai buvo užregistruoti.

Pažymėtina, kad po 2013-10-17 taikytos prevencinės priemonės Centro vado 2013-11-18 įsakymu Nr. 3K-251 buvo pakeistas Patikrinimų aprašo 20.8 punktas, jame numatant, jog suvestiniame protokole turi būti nurodoma informacija apie šaunamųjų ginklų ir specialiosios paskirties priemonių panaudojimo aplinkybes, smulkiai aprašant, kokiomis aplinkybėmis, kokios konkrečios SP ir kieno atžvilgiu buvo panaudotos, o pareigūnai, dalyvavę apžiūroje, SP panaudojimo atvejus privalo išsamiai aprašyti tarnybiniuose pranešimuose. Patikrinimų aprašas taip pat buvo papildytas 25¹ punktu, jame numatant, jog, esant galimybei, prevencinės priemonės taikymo procesas fiksuojamas vaizdo kamera.

46. Dėl 2013-10-17 taikytos prevencinės priemonės URC administracijoje buvo gauta užsieniečių skundų, todėl VSAT Štabo Bendrųjų reikalų valdybos Teisės skyrius 2013-11-08 atliko tarnybinį patikrinimą (toliau vadinama – tarnybinis patikrinimas) ir surašė išvadą Nr. 27-13 „Dėl š. m. spalio 17 d. VSAT URC vykdytos prevencinės priemonės“.

Atlikdami tarnybinį patikrinimą (2013-10-30) VSAT Štabo Bendrųjų reikalų valdybos Teisės skyriaus pareigūnai lankėsi Centre. Jų pokalbio su užsieniečiais metu devyni asmenys nurodė, jog 2013-10-17 taikytos prevencinės priemonės metu URC darbuotojų jie buvo mušami, jog prieš juos buvo panaudotas elektros šokas. Užsienio piliečiai reiškė pretenzijas dėl, jų nuomone, neteisėtai panaudotų SP.

Tarnybinio patikrinimo išvadoje konstatuota, jog „nesurinkta objektyvių duomenų apie tai, kad prevencinės priemonės metu būtų panaudotas elektrošokas.“

Tarnybinio patikrinimo metu nustatyta, kad prieš A. L ir P. S. buvo panaudotos dvi SP: ir guminė lazda, ir kovinių imtynių veiksmai. Konstatuota, jog pareigūnai, panaudoję SP, įaliojimų neviršijo ir teisės reikalavimų nepažeidė, nes „užsieniečiai pasipriešino VSAT pareigūnams, nevykdė teisėtų VSAT pareigūnų nurodymų, kėlė grėsmę VSAT pareigūnų bei aplinkinių asmenų sveikatai.“ Taip pat konstatuota, jog „nenustatyta, kad VSAT pareigūnų panaudota jėga buvo neproporcinga užsieniečių daromiems pažeidimams“, tačiau konkrečių šių išvadą pagrindžiančių argumentų nepateikta.

47. Įvertinus nustatytas aplinkybes, susijusias su 2013-10-17 vykdytos prevencinės priemonės metu panaudotomis SP, pažymėtina, kad to priežastis buvo asmenų priešinimasis: „nevykdė teisėtų pareigūnų reikalavimų“, „nepakluso pareigūno reikalavimui nutraukti neteisėtus veiksmus“, „pradėjo keiktis ir reikšti nepasitenkinimą bei nepaklausimą“, „priešinosi jėga“.

Svarbu tai, kad, siekiant užtikrinti asmenų teises, pareigūnai jėgą privalo naudoti tik tiek, kiek tai būtina. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentare pažymėta, jog:

- *koviniai imtynių veiksmai* yra daugiavertinė pareigūnų gynybos priemonė, skirta asmeniui ir jo veiksams kontroliuoti, atliekant sulaikymo veiksmus, įvairius smūgius, išsilaisvinimus, ginantis nuo smūgių ir ginkluoto užpuolimo;

- *guminė lazda* – daugiavertinė pareigūnų gynybos priemonė, skirta atremti užpuolimą atliekant ja smūgius bei kitus apsigynimo veiksmus.

Atsižvelgiant į tai, jog asmenys, prieš kuriuos buvo panaudotos SP, tik priešinosi pareigūnams, kyla abejonių, ar guminės lazdos panaudojimas šiuo atveju buvo proporcingas priešinimosi jėgai.

48. Siekiant padėti išvengti sunkių pasekmių asmens sveikatai ir gyvybei bei užfiksuoti po SP panaudojimo patirtas traumas, asmenys, prieš kuriuos buvo panaudotos SP, turi būti apžiūrėti sveikatos priežiūros darbuotojų (Instrukcijos 176.5 punktas).

Iš tarnybinio patikrinimo išvados turinio nustatyta, kad nė vienas asmuo 2014-10-17 nebuvo apžiūrėtas medikų.

Į Centro administraciją 2013-10-18 kreipėsi užsienietis K. J., kuris skundėsi nugaros ir kojos skausmais, teigė, kad prevencinės priemonės metu jam buvo sulaužyti šonkauliai. URC šeimos gydytoja po užsieniečio apžiūros nustatė paviršutines žaizdas bei kraujosruvas nugaros srityje. Pabradės poliklinikoje asmeniui 2013-10-21 buvo atliktas radiologinis tyrimas, išvada – šonkaulių lūžių nenustatyta.

2013-11-29 vykdytos prevencinės priemonės aplinkybės

49. 2013-11-29 vykdyta prevencinė priemonė buvo filmuojama (Patikrinimų aprašą papildžius 25¹ punktu).

Peržiūrėjus 2013-11-29 prevencinės priemonės vaizdo įrašą, nustatyta, kad pareigūnų veiksmai buvo filmuojami viena vaizdo kamera. Vienu metu dirbo 6 patikrinimo grupės, todėl visų

pareigūnų veiksmai nebuvo užfiksuoti, taip pat nebuvo filmuojamos asmenų apžiūros. Pareigūnai, tikrindami Centro gyventojų daiktus, mėvėjo pirštines. Pareigūnų teigimu, tą dieną SP nebuvo panaudotos.

Peržiūrint filmuotą medžiagą nenustatyta, kad užsieniečiai būtų buvę žeminami, užgauliojami, iš jų būtų tyčiojamasi, jiems grasinama, siūloma atsisakyti prieglobsčio prašymų ir pan.. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad pareigūnai nurodymus užsieniečiams duodavo rusų kalba, kartais lietuviškai, kreipėsi į asmenis „tu“, taip pat, pvz., „Vietnam, ty kuda poshiol“ („Vietnam, tu kur nuėjai“), „Vietnam, vsio chorosho“ („Vietnam, viskas gerai“). Vizito Centre metu kalbinti užsieniečiai taip pat buvo informavę, kad į juos pareigūnai kreipiasi „tu“ arba nurodydami numerius.

2014-01-27 panaudotų SP aplinkybės

50. 2014-01-28 (telefonu) gauta informacija, kad prieš dieną trys sulaikyti užsieniečiai bandė pabėgti iš Centro, buvo sugauti ir sumušti. Vienas iš jų atsidūrė ligoninėje.

Iš patikrinimo metu surinktų dokumentų (*asmens sveikatos istorijos, viešosios įstaigos Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikų surašytos epikrizės* kopijų) nustatyta, kad užsienietis, bandydamas pabėgti, šoko per langą iš 2-ojo aukšto. Prieš jį buvo panaudotas elektros šoko įtaisas Taser X26, iššaukiant užtaisą. Patyręs sužalojimų asmuo buvo pristatytas į viešąją įstaigą Švenčionių rajono ligoninę, kur buvo „stebėti viso kūno traukuliai“, vėliau asmuo nuvežtas į Santariškių klinikas gydytojo neurologo konsultacijai. Galutinė diagnozė: „apsinuodijimas narkotikais ir psichodisleptikais [haliucinogenais] bei jų poveikis, neklasifikuojamas kitur, kai ketinimas nežinomas. Koma.“ Asmuo tolesniam gydymui 2014-01-29 buvo perkeltas į Švenčionių rajono ligoninę.

Kiti SP panaudojimo atvejai

51. Centro administracijos pateiktais duomenimis, 2013 metais buvo ir kitų SP panaudojimo prieš sulaikytus užsieniečius atvejų:

- 2013-03-07 prieš užsieniečių Petr Taranenko panaudotas elektros šoko įtaisas Taser X26, iššaukiant užtaisą. Po šio įtaiso panaudojimo užsienietis tą pačią dieną apžiūrėtas medicinos darbuotojo, mediko išvada: dvi nudegimo žymės;

- 2013-08-06 prieš užsieniečių grupę, nevykdžiusią pareigūnų reikalavimų, panaudoti kovinių imtynių veiksmai;

- 2013-12-29 ir 2013-12-30 prieš Vietnamo piliečių grupę (vienu atveju ji pasipriešino pareigūnams jėga, kitu – nevykdė Centro darbuotojų reikalavimų) buvo panaudotos ašarinės (pipirinės) dujos. Administracijos teigimu, medicininės pagalbos užsieniečiams neprireikė, nes buvo purškiamos sveikatai nekenksmingos dujos.

Vizito metu keli Vietnamo piliečiai skundėsi, jog 2013-12-29 ir 2013-12-30 pareigūnų buvo mušami. Vieno asmens sveikatos istorijos 2013-12-31 įrašė nurodyta, kad jis kreipėsi į medikus dėl sumuštos nugaros; kito užsienio piliečio sveikatos istorijos 2013-12-31 įrašo duomenimis, jis kreipėsi dėl skaudančios galvos, sumuštos alkūnės ir kelio sąnario; o trečiojo asmens sveikatos istorijos 2013-12-30–2013-12-31 įrašai rodo, kad jis skundėsi sumušimo žaizda.

Pažymėtina, jog dėl pirmiau nurodytų SP panaudojimo tarnybiniai patikrinimai nebuvo atlikti. Neturint pakankamai duomenų apie tokių priemonių panaudojimo aplinkybes, šio tyrimo metu nėra galimybių nustatyti, ar pareigūnai panaudojo tik ašarines dujas ar ir kitas SP, taip pat ar asmenų kūno sužalojimų atsirado būtent dėl šių SP.

52. Atsižvelgiant į pirmiau nurodytas aplinkybes dėl pareigūnų atliekamų prevencinių patikrinimų ir naudojamų SP, **konstatuotina, jog šių priemonių panaudojimo atvejais asmenų**

teisės galėjo būti pažeistos dėl galimai neproporcingo SP naudojimo, netinkamai surašomų tarnybinių pranešimų ir sveikatos priežiūros specialistų po kiekvieno šių priemonių panaudojimo atvejo nevykdomų asmenų, kuriems buvo taikytos priemonės, apžiūrų. Taipogi svarbu pažymėti, jog pareigūnai, kreipdamiesi į Centre laikomus asmenis „tu“, „Vietnam, ty kuda poshiol“, „Vietnam, vsio horosho“, netinkamai vykdo pareigą gerbti ir ginti žmogaus orumą.

Drausminio poveikio priemonės ir paskatinimai

53. URC apgyvendintiems užsieniečiams per 2013 metus buvo skirtos šios drausminio poveikio priemonės: 143 kartus – paskyrimas tvarkdariu be eilės; prieglobsčio prašytojų padaryti vidaus tvarkos taisyklių pažeidimai 57 kartus buvo svarstyti komisijos posėdžiuose; pažeidimus padariusiems asmenims buvo sumažinama mokamos piniginės pašalpos suma (arba mokėjimas nutraukiamas iki 3 mėn.); 1 kartą – įspėjimas; 3 kartus – izoliavimas nuo kitų Centre apgyvendintų užsieniečių 24-ioms arba 48-ioms valandoms.

Septynis kartus už padarytus vidaus tvarkos pažeidimus nuobaudos nepaskirtos.

54. Pažymėtina, kad, pagal Tvarkos aprašo 26.4 ir 26.5 papunkčius, už daugkartinį nustatytų reikalavimų nesilaikymą arba piktybinį vidaus tvarkos taisyklių pažeidimą asmenims gali būti taikomas izoliavimas nuo kitų Centre apgyvendintų užsieniečių ne ilgiau kaip 24-ioms valandoms, už vidaus tvarkos taisyklių pažeidimus taip pat gali būti taikomas izoliavimas nuo kitų URC apgyvendintų užsieniečių ne ilgiau kaip 48-ioms valandoms. Prireikus, užsieniečiai gali būti siunčiami į atitinkamas įstaigas, kai tampa pavojingi sau arba kitiems dėl psichinės, infekcinės ligos arba apsvaigimo nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų.

Įvertinus nurodytas Tvarkos aprašo nuostatas pastebėtina, jog psichikos liga sergantiems asmenims, kurie tampa pavojingi sau arba kitiems, reikalinga skubi psichiatrinė pagalba, todėl toks reglamentavimas, kai yra galimybė pasirinkti, ar asmenį izoliuoti 48-ioms valandoms, ar siųsti į psichiatrijos įstaigą, kelia abejonių.

Sveikatos priežiūros paslaugos

55. Centre apgyvendintiems užsieniečiams prieinamos pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos: jiems teikiamos šeimos gydytojo konsultacijos, atliekami tyrimai (bendrasis kraujo ir šlapimo, gliukozės kiekio kraujyje nustatymo, ŽIV testas), prireikus, skiriamas gydymas, išduodami siuntimai specialistų konsultacijoms. Leidimas-higienos pasas ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros įstaigų veiklai išduotas 2010-11-30.

Dienomis veikia šeimos gydytojo kabinetas (šeimos gydytojas dirba 0,5 etato pagal patvirtintą darbo grafiką), nakties metu, esant būtinumui, Centro budėtojas iškviečia greitąją medicinos pagalbą. Prieinamoje vietoje laikoma pirmosios medicinos pagalbos vaistinė ir anafilaksinio šoko paketas.

56. Medicinos punktas įrengtas prieglobsčio prašytojų bendrabučio pirmojo aukšto patalpose.

Vilniaus VSC 2013-11-28 atlikto patikrinimo metu konstatuota, kad vaikų apžiūra ir priežiūra bei pacientų priėmimas atliekami viename kabinete, ir tai neatitinka HN 61:2005 reikalavimų, taip pat nustatyti laboratorijos diagnostikos patalpų įrengimo, infekcijų kontrolės procedūrų tvarkos trūkumai („laboratorijos kabinete nėra praustuvės su maišytuvu ir netiekiamas karštas ir šaltas vanduo [...], nėra sieninių skysto muilo ir rankų antiseptiko dozatorių, skysto muilo be antiseptinių priedų, pramoninės gamybos alkoholinio rankų antiseptiko, vienkartinį rankšluosčių dėtuves ir vienkartinį rankšluosčių, praustuvės su vandens reguliavimo čiaupu“, „infekcijų kontrolės vadovas parengtas neatsižvelgiant į atliekamas procedūras“). Centro

administracijos pateiktais duomenimis, šiuo metu parengtas planas nustatytiems trūkumams pašalinti.

Medicinos punkte esančiuose informaciniuose stenduose patalpinta informacija įvairiomis kalbomis: sąrašas būklių, kada teikiama būtinoji medicinos pagalba (lietuvių ir rusų k.), psichologo konsultacijų laikas (lietuvių, rusų ir anglų k.), taip pat pateikti bukletai apie lytiškai plintančias ligas (rusų ir anglų k.), kraujotaką gerinančių preparatų reklaminiai bukletai (rusų k.), informacija apie mitybą sergant diabetu (lietuvių ir rusų k.), informacija apie Jungtinių Tautų pabėgėlių vyriausiąjį komisarą (lietuvių k.).

57. Naujai atvykę užsieniečiai profilaktiškai apžiūrimi gydytojo. Apžiūros metu teiraujamosi, ar asmuo turi nusiskundimų dėl sveikatos būklės, ar yra bėrimų, randų, tikrinami plaučiai, matuojamas kraujo spaudimas. Pažymėtina, kad, nors asmenys ir turi pareigą leisti gydytojui patikrinti sveikatos būklę, jie medicinos apžiūros dažnai atsisako. Tokiu atveju asmens sveikatos istorija neužvedama.

58. Šeimos gydytojo kabinete konsultuojami Centre apgyvendinti prieglobsčio prašytojai ir sulaukantieji asmenys. Užsiregistravusieji ambulatoriniam priėmimui apžiūrimi per 1–2 dienas. Dėl peršalimo, karščiavimo, skausmų besikreipiantys asmenys prireikus konsultuojami nedelsiant arba per 24 valandas.

URC vado pateiktais duomenimis, gyventojai kreipiasi į šeimos gydytoją pagal poreikį ir priklausomai nuo sveikatos būklės. Sergantieji lėtinėmis ligomis, vaikai kreipiasi pakankamai dažnai (iki 2 kartų per savaitę). Apsilankymai pas gydytoją psichiatrą yra reti (maždaug 10 kartų per metus).

Esant poreikiui, kai reikalinga antrinio lygio specialisto konsultacija arba tyrimas (pvz., vidaus organų echoskopija), pacientai nukreipiami pas specialistą; tokiais atvejais konsultacijos arba tyrimo laukiama nuo 1 dienos iki 3 savaitių. Pas gydytojus specialistus pacientai nuvežami Centro transportu. Prieglobsčio prašytojai vyksta lydimi slaugytojo, o sulaukyti asmenys – slaugytojo ir Apsaugos skyriaus pareigūnų. Už gydytojų specialistų suteiktas paslaugas apmokama iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo disponuojamų valstybės biudžeto lėšų.

Centro slaugytojų pasiteiravus, kokia odontologinė pagalba teikiama užsieniečiams, jie nurodė, kad prasidėjus stipriam danties skausmui asmuo vežamas į Pabradės polikliniką, kurioje dantis gali būti ištraukiamas, o dantų taisymo paslaugos teikiamos tik tuomet, kai asmenys už jas susimoka.

Už paskirtus medikamentus apmokama iš Centrai skiriamų biudžeto lėšų. URC medicinos darbuotojų teigimu, kas mėnesį medikamentams skiriama 2 tūkst. litų (1 tūkst. litų skiria Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija, 1 tūkst. litų skiriama iš Centro biudžeto), medicinos priemonių dabartiniu metu pakanka. Vizito metu užfiksuota, jog gydytojų paskirti medikamentai kasdien dedami į specialią dėžutę, iš kurios tą dieną išdalinami pacientams. Nuolat pildomas *Psichotropinių vaistų apskaitos žurnalas*.

59. Šiuo metu yra užimti ne visi Centro medicinos darbuotojų etatai. Gydytoja dirba tik 0,5 etato (patvirtintas vienas etatas), o trys slaugytojai užima 1,5 etato (patvirtinti 2 etatai). Centro vado pateiktais duomenimis, gydytojų užtenka, o slaugytojų šiuo metu ieškoma.

60. Centre kiekvieną darbo dieną nuo 8.00 val. iki 17.00 val., o penktadieniais nuo 8.00 val. iki 15.45 val., dirba psichologas. Per mėnesį individuali konsultacija suteikiama vidutiniškai 45-iems asmenims, iš jų maždaug 16 būna prieglobsčio prašytojų; 29 – sulaukyti užsieniečiai. Vienam asmeniui yra suteikiama nuo vienos iki keturių konsultacijų per mėnesį, pagal poreikį.

Vizito metu psichologas paaiškino, jog į Centrą atvykę užsieniečiai, išgyvenę rimtus smurtinius veiksmus, patiria potrauminį stresą, todėl yra nuolat stebimi, jiems atliekami emocinės sferos, elgsenos ir kiti tyrimai, prireikus asmuo siunčiamas konsultacijai pas gydytoją psichiatrą. Psichologo teigimu, tokie gyventojai priskiriami vadinamajai pažeidžiamųjų grupei, į kurią įeina nėščiosios, neįgalieji, senyvo amžiaus žmonės bei asmenys, turintys sudėtingų psichologinių problemų. Šiems asmenims teikiama papildoma psichologinė pagalba, stengiamasi sudaryti

palankesnes gyvenimo sąlygas, apie priskyrimą grupei informuojami pareigūnai. Vizito metu pažeidžiamų asmenų grupėje buvo 11 užsieniečių. Kitiems URC apgyvendintiems užsienio šalių piliečiams teikiamos individualios psichologo konsultacijos: palaikomoji terapija ir prailginta ekspozicija. Patikrinimo metu Centro psichologas nurodė, kad gyventojams psichologinės pagalbos reikia daugiau, nei jos yra teikiama šiuo metu.

61. Informacija apie pacientų sveikatą nėra teikiama tretiesiems asmenims, išskyrus atitinkamais teisės aktais numatytus atvejus. Medicininės apžiūros metu dalyvauja tik medicinos personalas. Pacientui (jo atstovui) pageidaujant informacija apie jo sveikatos būklę teikiama vadovaujantis Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo nuostatomis.

62. Pažymėtina, kad vizito metu užsieniečių skundų dėl sveikatos priežiūros paslaugų kokybės negauta.

63. Įvertinus tai, kas pirmiau išdėstyta, **konstatuotina, kad Centre laikomiems asmenims užtikrinamos jų, kaip pacientų, teisės, prieinamos pirminės ir antrinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos, tačiau pirminių ambulatorinių odontologinės sveikatos priežiūros paslaugų ir psichologinės pagalbos teikiama per mažai.**

VI. CENTRO GYVENTOJŲ TEISĖS

Teisė į informaciją

64. Naujai atvykusius užsieniečius jiems suprantama kalba URC darbuotojai (pasirašytinai) supažindina su jų teisėmis bei pareigomis ir Centro vidaus tvarkos taisyklėmis. Pažymėtina, kad URC yra parengti Centro vidaus tvarkos taisyklių vertimai į anglų, rusų, vietnamiečių, persų dari ir kitas kalbas.

Pasak Centro administracijos, sulaikytų užsieniečių ir prieglobsčio prašytojų bendrabučių informacinėse lentose patalpinta informacija apie Centro vidaus tvarkos taisykles, užsieniečių teises bei pareigas (su vertimais į gyventojams suprantamas kalbas).

Patikrinimo metu nustatyta, kad URC, priešingai nei nurodė Centro administracija, nei sulaikytų užsieniečių, nei prieglobsčio prašytojų bendrabučių informacinėse lentose nėra informacijos apie Centro vidaus tvarkos taisykles, užsieniečių teises bei pareigas (su vertimais į užsienio kalbas). Taipogi pažymėtina, jog pirmiau nurodytų patalpų kai kuriuose aukštuose informacinių lentų apskritai nerasta, o jei buvo, jose buvo patalpinta minimali informacija, pavyzdžiui, apie Centre vykdomą bendrą jo aplinkos tvarkymą, apie Lietuvos nepriklausomybės dienos minėjimo šventę, apie URC vykstančius užsiėmimus, Centre laikomiems asmenims – privalomo tvarkymosi grafikas.

Kiekvienam į Centrą pristatytam užsieniečiui yra priskiriamas Štabo Tyrimo skyriaus pareigūnas, kuris yra atsakingas už tolesnius su asmens padėtimi susijusius veiksmus, atsižvelgiant į užsienio piliečio teisinį statusą (užsienietis, neteisėtai esantis Lietuvos Respublikoje, ar prieglobsčio prašytojas). Centro Štabo Tyrimo skyriaus pareigūnai asmenis supažindina su dėl jų priimtais sprendimais, sprendimų bei nuobaudų apskundimo tvarka.

65. Pagal ĮUTP 3 straipsnio 1 dalį, užsieniečiai Lietuvos Respublikoje turi tas teises ir laisves, kurias numato Lietuvos Respublikos Konstitucija, tarptautinės sutartys, Lietuvos Respublikos įstatymai ir Europos Sąjungos teisės aktai. Pagal 94 straipsnio 1 dalies 3 punktą, užsieniečiai, gavę laikinąją apsaugą Lietuvos Respublikoje, laikinosios apsaugos teikimo laikotarpiu turi teisę gauti visą reikiamą informaciją apie savo teisinę padėtį Lietuvos Respublikoje gimtąja arba jiems suprantama kalba.

Pagal Aprašo 17.2 punktą, apgyvendinti Centre asmenys turi teisę gauti informaciją apie savo teisinę padėtį Lietuvos Respublikoje.

Įvertinus tai, kas pirmiau nurodyta, **pažymėtina, kad Centras netinkamai užtikrina jame laikomų asmenų teisę į informacijos gavimą, jo pateikti duomenys apie informacines lentas ir jose talpinamą medžiagą neatitinka tikrovės.**

Užimtumas

66. Vertinant Centre laikomų asmenų užimtumą, atkreiptinas dėmesys, kad prieglobsčio prašytojai Centre turi kur kas daugiau galimybių nei sulaikyti užsieniečiai.

Prieglobsčio prašytojai gali naudotis skaitykla, žaisti įvairius stalo žaidimus, užsiimti rankdarbiais, jiems organizuojami sporto bei kultūros renginiai (socialinis darbuotojas (vyras) organizuoja kasdienį užimtumą, kultūrinio pažinimo užsiėmimus, socialinius renginius), jie turi galimybę nusipirkti reikalingų daiktų. Poilsio kambariuose jie gali žiūrėti televizorių (URC veikia palydovinė televizija, rodomi nekoduoti kanalai, todėl užsieniečiai gali žiūrėti savo šalių televizijos programas), klausytis radijo (išskyrus dienotvarkėje numatytą poilsio laiką).

Moterims ir vaikams sudaryta galimybė du kartus per savaitę sportuoti treniruoklių salėje, vaikams yra organizuojami jų ugdymo užsiėmimai. Vizito metu užfiksuota, kad Centro teritorijoje yra įrengtos sporto, vaikų žaidimų ir poilsio aikštelės. Taip skatinamas sveikas socialinis gyvenimas.

Kasdienį prieglobsčio prašytojų užimtumą organizuoja nevyriausybinė organizacija Vilniaus Arkivyskupijos Caritas (pagal Europos pabėgėlių fondo 2012 m. programą). Šio fondo pastangomis nuo 2008 m. yra įkurtas dienos centras „Kultūrų įkalnė“. Dienes centre vyksta: vaikų ugdymo grupės, rankdarbių būrelio užsiėmimai, lietuvių kalbos pamokos, informacinių technologijų užsiėmimai, socialinės konsultacijos; sudaryta galimybė naudotis jame esančiais internetu, biblioteka, skaityti spaudą (šiam centre prenumeruojami laikraščiai ir žurnalai), organizuojamos šventės, informaciniai susitikimai su bendruomenės atstovais, ekskursijos, teikiama humanitarinė pagalba. Tačiau pažymėtina, kad šis dienos centras veikia projekto pagrindu, todėl, finansavimui pasibaigus, galimai bus nutraukta ir jo veikla.

Bendradarbiaujant su nevyriausybinėmis organizacijomis, prieglobsčio prašytojams ir jų vaikams šiame dienos centre yra organizuojami ir kiti socialiniai, kultūros, sporto renginiai, vaikų ugdymo užsiėmimai.

Centre apgyvendinti prieglobsčio prašytojai, neturintys judėjimo laisvės apribojimų, turi teisę naudotis mobiliisiais telefonais, kompiuteriais, mobiliojo ryšio tiekėjo teikiamomis interneto paslaugomis; galimybė naudotis kompiuteriu ir internetu sudaryta ir dienos centre „Kultūrų įkalnė“.

URC apgyvendintiems sulaikytiems užsieniečiams yra draudžiama naudotis kompiuteriais, biblioteka, skaitykla, neprieinami laikraščiai ir žurnalai, jie negali žaisti stalo žaidimų, dalyvauti sporto, kultūros ir kituose renginiuose. Nors, Centro administracijos teigimu, sulaikyti užsieniečiai turi galimybę savo kambariuose žiūrėti televizijos laidas (palydovinės televizijos nekoduotus kanalus), tačiau, vizito metu Biuro atstovams patikrinus šios jų teisės įgyvendinimą praktikoje, nustatyta, kad palydovinė televizija neveikia.

Teigiamai vertintina Centro veikla, užtikrinant jame laikomų asmenų pasivaikščiojimą lauke. Prieglobsčio prašytojų pasivaikščiojimas lauke neribojamas, o sulaikyti užsieniečiai tai daro pagal patvirtintą dienotvarkę – 2 (du) kartus per dieną po 1 (vieną) val., taip pat 3 (tris) kartus eidami nuo savo gyvenamųjų patalpų iki valgyklos.

67. Atkreipiamas dėmesys, jog, Biuro atstovams pabendravus su prieglobsčio prašytojais, jie nurodė, kad noriai dalyvauja kasdienio užimtumo veiklose, ir jas įvertino teigiamai.

Tačiau, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, **konstatuotina, kad URC ir jo infrastruktūra nėra pritaikyta ilgalaikiam prieglobsčio prašytojų apgyvendinimui, kadangi tai nėra socialinė įstaiga, kuri galėtų priimti prieglobsčio prašytojus, patyrusius persekiojimus, kankinimus, nežmonišką ar žeminantį elgesį. Centras pagal savo galimybes užimtumą užtikrina tik prieglobsčio prašytojams.**

Vertimo ir teisinės pagalbos prieinamumas

68. Prieglobsčio prašytojams vertėjo paslaugas užtikrina Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (arba toliau vadinama – LRVRM). Atliekant prieglobsčio prašytojų apklausas, juos supažindinant su sprendimais, kreipiamasi į Migracijos departamentą prie LRVRM dėl reikiamos kalbos vertėjo dalyvavimo. Centro Štabo Tyrimo skyriaus pareigūnai (pagal galimybes) prieglobsčio prašytojus (jiems sutikus) su dėl jų priimtais sprendimais supažindina jiems suprantama anglų arba rusų kalba, kartais prieglobsčio prašytojai su sprendimais supažindinami (taip pat konsultuojami kitais klausimais) nuotoliniu būdu, vertėjui verčiant tekstą telefonu.

Sulaikytiems užsieniečiams vertėjo paslaugas teikia profesionalūs vertėjai pagal tarp URC ir vertėjų pasirašytą paslaugų pirkimo–pardavimo sutartį (vadovaujantis Europos grąžinimo fondo 2011 metų programos lėšomis finansuojamo projekto Nr. EGF11/3.1.1-1.1 „Grąžinamų ir išsiunčiamų užsieniečių asmens tapatybės nustatymui reikalingos įrangos nuoma, vertėjų ir teisinių paslaugų pirkimas“, 2012-08-02 VSAT prie LRVRM pasirašyta paslaugų viešojo pirkimo–pardavimo sutartis Nr. (21)16-107). URC sulaikytus užsieniečius, jiems sutikus, su dėl jų priimtais sprendimais rusų arba anglų kalbomis supažindina Centro Štabo Tyrimo skyriaus pareigūnai.

Nagrinėjant užsieniečių teisinės padėties klausimus teismuose, vertėjo paslaugas užtikrina teismai.

69. Prieglobsčio prašytojai turi galimybę savarankiškai konsultuotis ir gauti paslaugas turtiniais, finansiniais ir kitais klausimais, taip pat gali susitikti su advokatais, kitais teisinės konsultacijas teikiančiais asmenimis Centre arba jiems patogioje vietoje (ne URC teritorijoje). Prieglobsčio prašytojams teisinę pagalbą taip pat garantuoja Migracijos departamentas prie LRVRM.

Sulaikyti užsieniečiai, norėdami gauti konsultacijas finansiniais, turtiniais ir kitais klausimais arba su tuo susijusias ar kitas paslaugas, turi teisę Centre organizuoti susitikimą su atitinkamas paslaugas teikiančiais asmenimis.

Patikrinimo metu pasirinktinai apklausus dalį URC laikomų prieglobsčio prašytojų ir sulaikytų užsieniečių, jie nurodė, kad Centro administracija neužtikrina jų teisės į teisinės pagalbos prieinamumą, t. y. neleidžia susitikti su advokatais. Centro administracija teigia, kad jokių kliūčių nėra, visomis įmanomomis priemonėmis siekiama kuo tinkamiau įgyvendinti visų URC laikomų asmenų teisę į tinkamą teisinę pagalbą prieinamumą.

Seimo kontrolierius pažymi, kad Centre laikomų asmenų parodymai buvo skirtingi, kai kurie juos keitė, vienas kitam sufleravo, ką sakyti, ir pan., o Centro darbuotojų teiginiai buvo nuoseklūs, vienas kitam neprieštaraujantys; nėra duomenų, kad jie būtų suinteresuoti kenkti URC laikomiems asmenims, dėl to jais netikėti nėra pagrindo.

70. ĮUTP 116 str. 1 d. nustatyta: „[...] Teikimo sulaikyti užsieniečių arba skirti jam alternatyvią sulaikymui priemonę nagrinėjimo teisme metu jis turi teisę į Lietuvos valstybės garantuojamą teisinę pagalbą.“ Vadovaujantis Aprašo 17.9 punktu, „Apgyvendinti Centre asmenys turi teisę savo lėšomis pasisamdyti advokatą.“ Centre sulaikytų užsieniečių ir jiems atstovaujančių advokatų susitikimų tvarką reglamentuoja Laikiniai Centre apgyvendintų užsieniečių pasimatymų su juos aplankančiais asmenimis organizavimo taisyklės, patvirtintos Centro vado 2009-01-19 įsakymu Nr. 3K-11. Sulaikyti užsieniečiai gali pateikti prašymą leisti susitikti su advokatu, ketinant pasirašyti atstovavimo sutartį.

Pagal Aprašo 11.3 punktą, URC gyventojai prašymo suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje nagrinėjimo metu turi teisę gauti nemokamą vertimo ir teisinę pagalbą, susijusią su prieglobsčio suteikimu Lietuvos Respublikoje. Vertinant tai, kas pirmiau išdėstyta, **konstatuotina, jog Centras tinkamai, pagal savo kompetenciją, užtikrina laikomiems asmenims vertėjų paslaugų ir teisinės pagalbos prieinamumą, tačiau pasitaiko atvejų, kuomet asmenys moka tik**

savo gimtąją kalbą, kuri Europos Sąjungoje yra reta, dėl ko kyla problemų sprendžiant kasdienius jų gyvenimo Centre klausimus.

Pasimatymai, susitikimai

71. Centro administracijos teigimu, užsieniečiams sudaromos visos įmanomos sąlygos įgyvendinti jų teisę į pasimatymus ir susitikimus.

URC laikomi užsienio piliečiai gali susitikti su artimaisiais, savo atstovais ir kitais asmenimis, taip pat galimi pasimatymai su kitais Centre apgyvendintais užsieniečiais. Pasimatymai organizuojami nuo 8.30 val. iki 17.00 val., tiek darbo, tiek poilsio ir švenčių dienomis, paliekant galimybę juos rengti ir kitu laiku, jeigu tai reikalinga pagal susiklosčiusias aplinkybes. Pasimatymų trukmė – iki 2 valandų.

Lankytojai su Centre apgyvendintu asmeniu susitinka tam skirtoje patalpoje, kuri stebima vaizdo stebėjimo kamera; pasimatymo metu pašaliniai asmenys nedalyvauja, užtikrinamas jo konfidencialumas.

Sulaikyti užsieniečiai ir prieglobsčio prašytojai, norėdami susisiekti telefonu, faksu arba elektroniniu paštu su giminaičiais, draugais ar kitais asmenimis, siekiant informuoti apie savo buvimo vietą, išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos datą ir laiką, dokumentų, patvirtinančių užsieniečio pilietybę bei tapatybę, kopijų persiuntimą, turi galimybę kreiptis į jiems priskirtą Centro Štabo Tyrimo skyriaus pareigūną.

Taisyklių 5, 10–13 punktuose numatytas teisinis reglamentavimas apibrėžia pirmiau išdėstyta pasimatymų ir susitikimų tvarką.

Vertinant tai, kas pirmiau išdėstyta, **konstatuotina, jog nepadaryta jokių pažeidimų, įgyvendinant Centre laikomų asmenų teisę į pasimatymus ir susitikimus.**

Religinės apeigos

72. Vadovaujantis Taisyklių 16 ir 16.5 punktais, URC apgyvendintiems asmenims pagal galimybę sudaromos sąlygos atlikti religines apeigas.

Administracijos teigimu, prieglobsčio prašytojai, turintys judėjimo laisvę, religines apeigas gali atlikti jiems priimtinoje vietoje (nepažeidžiant kitų asmenų interesų), vyksti į religinius susitikimus, lankytis bažnyčiose, cerkvėse, mečetėse arba kitose maldos vietose.

Sulaikyti užsieniečiai religines apeigas gali atlikti savo gyvenamosiose patalpose, nepažeidžiant kitų užsieniečių interesų. Pateikus prašymą Centro vadovybei, sulaikytiems užsieniečiams užtikrinama galimybė atlikti religines apeigas, susitikti su religinių konfesijų atstovais Centro socialinio darbuotojo kambaryje.

73. Seimo kontrolierius atkreipia dėmesį, kad pagal teisinį reglamentavimą ir Centro administracijos teikiamą informaciją apie jame laikomų asmenų teises atlikti religines apeigas susidaro įspūdis, jog ši teisė yra užtikrinama, tačiau vizito metu apžiūrėjus Centro gyvenamąsias patalpas, pabendraurus su laikomais asmenimis, kilo abejonių dėl pirmiau nurodytų teisių įgyvendinimo praktikoje, kadangi asmenims atlikti religines apeigas URC yra skirtas socialinio darbuotojo kambarys, o kitos Centro patalpos tam nepritaikytos, be to, Pabradės mieste yra dvi cerkvės (Pabradės Šv. Sergijaus Radonežiečio cerkvė (buvusi Šv. Juozapato bažnyčia, įrengta 1927 m.) ir Pabradės sentikių cerkvė) bei viena bažnyčia (Pabradės Švč. Mergelės Marijos Šeimų karalienės bažnyčia (pašventinta 2007 m.), į kurias gali nueiti tik prieglobsčio prašytojai, turintys judėjimo laisvę.

Vertinant tai, kas pirmiau išdėstyta, **konstatuotina, jog galimybė atlikti religines apeigas sudaryta tik prieglobsčio prašytojams, ir tik ta apimtimi, kurią gali užtikrinti Pabradės mieste veikiančios maldos namai. Sulaikyti užsieniečiai neturi galimybių atlikti religines apeigas.**

Skundų teikimas ir jų nagrinėjimas

74. Centro administracijos teigimu, apgyvendintiems užsieniečiams nėra ribojama galimybė teikti skundus. Jie gali paduoti skundus per URC administraciją, asmeniškai kreipdamiesi į pageidaujamą įstaigą arba per savo teisėtą atstovą. Visą galimą informaciją dėl įstaigų, kurioms teikiami skundai, užsienio piliečiai gali rasti skelbimų lentose (sulaikytųjų asmenų, prieglobsčio prašytojų bendrabučiuose arba Centro administraciniame pastate), sužinoti per URC socialinį darbuotoją, Štabo Tyrimo skyriaus pareigūną, kuris dirba su asmeniu. Sulaikytų užsieniečių bendrabutyje yra įrengtas mokamas taksofonas, kuriuo asmenys gali skambinti (į atitinkamas įstaigas) ir pateikti skundus arba kitokio pobūdžio prašymus. Prireikus, užsienio piliečiams išduodama popieriaus, rašymo priemonių ir pan. skundams pateikti.

Centro administracija nurodė, kad skundai registruojami elektroninėje dokumentų registravimo sistemoje KONTORA 2000. Dėl nedidelio skundų kiekio jų turinio apibendrinimai neatliekami, kadangi didelę dalį raštiškų kreipimųsi į URC vadovybę sudaro įvairūs prašymai, pareiškimai, nusiskundimai, dėl kurių sprendimai yra priimami nedelsiant. Už priimtų sprendimų vykdymą yra paskiriami atsakingi darbuotojai, kurie informuoja pareiškėjus apie priimtus sprendimus. Centre apgyvendintiems užsieniečiams atsakymai į skundus pateikiami raštu.

Pirmiau nurodytoje dokumentų registravimo sistemoje iš viso užregistruoti 679 (šeši šimtai septyniasdešimt devyni) Centre apgyvendintų užsieniečių prašymai, pareiškimai, skundai. Iš jų skundų kategorijai priskirtini tik du – dėl prieglobsčio prašytojų teisių pažeidimo ir dėl Afganistano piliečio elgesio. Kiti pareiškimai ir prašymai buvo susiję su įvairiomis asmeninėmis bei buitinėmis problemomis.

75. Patikrinimo metu sukauptais duomenimis, 2013 metais gautas vienas užsieniečio skundas dėl netinkamo Centro darbuotojo elgesio. Dėl šio rašto buvo atliktas tarnybinis patikrinimas, kurio metu darbuotojo kaltės nenustatyta, skunde pateikta informacija nebuvo patvirtinta.

Reaguojant į URC apgyvendintų užsieniečių skundus dėl netinkamo darbuotojų elgesio, informacija visais atvejais yra tikrinama, o esant būtinumui atliekami tarnybiniai patikrinimai, su kurių išvadamis supažindinami Centro darbuotojai. Siekiant užkirsti kelią konfliktams tarp URC laikomų užsienio piliečių, su jais yra kalbama, aiškinama problema bei, esant būtinumui, sprendžiamas klausimas dėl apgyvendinimo kitose patalpose, apribojant bendravimą.

76. Atliekant Centro patikrinimą, pasirinktinai buvo apklausti kai kurie prieglobsčio prašytojai ir sulaikytieji. Jie nurodė, kad negali nei raštu, nei žodžiu pateikti URC administracijai savo prašymų, skundų, pageidavimų, kadangi yra ignoruojami, atsisakoma priimti jų kreipimusis. Pasak jų, jeigu kartais pavyksta tai padaryti, t. y. pateikti atitinkamą kreipimąsi, jokie atsakymo nesulaukiama. Tačiau Centro administracija neigia tokius jame apgyvendintų užsienio piliečių pareiškimus, teigdama, kad asmenys dėl nesuprantamų priežasčių nurodo klaidingą informaciją, nes Centro administracija iš tikrųjų siekia visomis įmanomomis priemonėmis kuo geriau užtikrinti jame laikomų asmenų teisę į tinkamą viešąjį administravimą.

Šiuo atveju, kaip jau buvo nurodyta pirmiau Ataskaitoje, Seimo kontrolieriaus vertinimu, nėra pagrindo netikėti Centro administracijos pareigūnais, kadangi jų teiginiai, priešingai nei sulaikytųjų asmenų, yra nuoseklūs, vienas kitam neprieštaraujantys, nėra duomenų, kad jie būtų suinteresuoti kenkti užsieniečiams.

Kartu atkreiptinas dėmesys, kad URC administracijos teikiama informacija dėl jame laikomų asmenų teisės į tinkamą viešąjį administravimą užtikrinimo tik iš dalies yra teisinga. Kaip jau nurodyta pirmiau Ataskaitoje, Centre trūksta informacinių lentų, o į esamas nėra talpinama visa užsieniečiams aktuali informacija, taip pat ir dėl kreipimųsi teikimo.

Užsienio šalių piliečiams Lietuvos Respublikoje taikomos visos šalyje galiojančios teisės aktų normos, todėl, siekiant užtikrinti jų teisę į tinkamą viešąjį administravimą, svarbu teisingai naudotis viešojo administravimo teisiniu reglamentavimu.

77. Pagal Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 2 straipsnio 8 dalį, prašymas – tai pareiškėjo kreipimasis į valstybės ar savivaldybių instituciją ar įstaigą, pateiktas žodžiu ar raštu, įskaitant elektroninę formą, pirmiau nurodyto įstatymo nustatyta tvarka. Pagal to paties įstatymo 12 straipsnio 2 dalį – prašymai gali būti teikiami tiesiogiai, pareiškėjui atvykus į įstaigą, siunčiami paštu ar per pasiuntinį arba elektroninėmis priemonėmis, jei yra galimybė identifikuoti pareiškėją; pagal to paties straipsnio 6 d. – visi raštu, įskaitant elektroninę formą, įstaigai pateikti prašymai turi būti pasirašyti pareiškėjo arba jo atstovo.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2004-12-13 nutarime, priimtame byloje Nr. 51/01-26/02-19/03-22/03-26/03-27/03, konstatavo:

„[...] Valstybės tarnyba turi veikti paklusdama tik Konstitucijai ir teisei. Kiekviena valstybės ar savivaldybės institucija, per kurią vykdomos valstybės funkcijos, kiekvienas valstybės tarnautojas turi paisyti teisėtumo reikalavimų. Valstybės tarnautojai turi nepiktnaudžiauti jiems nustatytomis galiomis, nepažeisti teisės aktų reikalavimų. Konstitucinis Teismas 2000-06-30 nutarime konstatavo, kad valstybės institucijos, pareigūnai turi saugoti, ginti žmogaus teises ir laisves; ypač svarbu, kad, vykdydami jiems patikėtas funkcijas, jie patys nepažeistų žmogaus teisių ir laisvių [...].

[...] Konstitucinis Teismas 2004-07-01 nutarime ir 2004-11-05 išvadoje konstatavo, kad Konstitucijoje yra įtvirtintas atsakingo valdymo principas. Valdžios atsakomybė visuomenei – teisinės valstybės principas, kuris įtvirtintas Konstitucijoje nustačius, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms [...], taip pat teisės aktuose reglamentavus piliečių prašymų ir skundų nagrinėjimo procedūrą ir kt. (Konstitucinio Teismo 1999-05-11 nutarimas, 2004-11-05 išvada) [...].“

Įvertinus visa tai, kas išdėstyta pirmiau, **konstatuotina, jog Centro administracija iš esmės nepažeidžia jame laikomų asmenų teisės į tinkamą viešąjį administravimą, tačiau šioje srityje vis dar reikalingos permainos; spręsti esamas problemas bei taisyti pažeidimus.**

VII. IŠVADOS

78. Apibendrinant patikrinimo metu nustatytas aplinkybes bei kompetentingų institucijų nuomonę dėl laikymo Centre sąlygų, atsižvelgiant į Ataskaitos 4 punkte nurodytų teisės aktų nuostatas, darytinos šios išvados:

78.1. numatytas etatų skaičius atitinka teisės aktų reikalavimus, tačiau ne visi etatai užpildyti; imamas aktyvių priemonių siekiant tobulinti darbuotojų kvalifikaciją, taip pat gilinti darbuotojų žinias socialinės integracijos, elgesio su pažeidžiamais asmenimis bei įvairiais žmogaus teisių sričių klausimais;

78.2. darbuotojų ir jame laikomų asmenų saugumo užtikrinimo priemonės yra nepakankamos; tik prieglobsčio prašytojų bendrabutyje įrengta bei funkcionuojanti elektroninė saugumo sistema yra nauja ir veikia tinkamai; dokumentų, susijusių su smurto atvejais, registracija yra netinkama, kadangi jie yra išskaidomi į du registrus;

78.3. nevykdomi Aprašo 4 punkto reikalavimai – sulaikytus užsieniečius apgyvendinti atskirai nuo sulaikytų prieglobsčio prašytojų, vyrų nuo moterų, atskirai įkurdinti šeimas; prieglobsčio prašytojų šeimos nariams sudarytos minimalios sąlygos būti apgyvendintiems atskiroje gyvenamojoje patalpoje (visiems kartu), užtikrinant atitinkamą privatumą;

78.4. dėl gyvenamųjų patalpų ir higienos normų reikalavimų įgyvendinimo:

78.4.1. patalpose vienam asmeniui neužtikrinamas 5 m² plotas;

78.4.2. prieš žiemos sezoną patalpos neremontuojamos, nedažomos sienos ir lubos;

78.4.3. patalpos nepakankamai gerai šildomos;

78.4.4. natūralus ir dirbtinis apšvietimas neatitinka nustatytų reikalavimų;

78.4.5. patalpose nėra užuolaidų apsisaugoti nuo tiesioginių saulės spindulių;

78.4.6. gyvenamosiose ir kitose patalpose nėra užtikrinama ir palaikoma švara;

78.4.7. patalynė skalbiama ir lyginama teisės aktuose numatytu dažnumu, asmenys aprūpinami asmens higienos priemonėmis, tačiau nėra sudarytos tinkamos sąlygos nuolat rūpintis asmens higiena;

78.4.8. ne visiems pakanka gyvenamuosiuose kambariuose esančio bendrojo naudojimo inventoriaus;

78.5. dažnai nėra užtikrinamas maitinimas atsižvelgiant į kultūrinius ir (arba) religinius įsitikinimus, pagal dietinio maitinimo valgiaraštį; sulaikytų užsieniečių bendrabutyje sąlygos apgyvendintiems asmenims patiems gamintis maistą yra nepatenkinamos;

78.6. aprūpinimo apranga ir avalyne pagal sezoną sistema bei teisinis šios srities reglamentavimas yra netinkami, kadangi šis aprūpinimas priklauso tik nuo gaunamos labdaros; asmenims nėra sudarytos būtiniausios sąlygos skalbti ir džiovinti drabužius;

78.7. šaunamojo ginklo ir SP panaudojimo sąlygas bei pagrindus numatantis teisinis reglamentavimas yra neišsamus; SP panaudojimo atvejais asmenų teisės galėjo būti pažeistos dėl galimai neproporcingo SP naudojimo, netinkamai surašytų tarnybinių pranešimų ir nevykdomų gydytojo apžiūrų; kreipdamiesi į užsieniečius pareigūnai nevykdo pareigos gerbti ir ginti žmogaus orumą;

78.8. asmenims teikiamos nustatytos asmens sveikatos priežiūros ir slaugos paslaugos, taip pat organizuojamos gydytojų specialistų konsultacijos, sergantieji aprūpinami gydytojų paskirtais medikamentais, tačiau pirminės ambulatorinės odontologinės sveikatos priežiūros paslaugos ir psichologinė pagalba nėra pakankamos; Tvarcos aprašo 26.5 papunkčio nuostata, leidžiantis pasirinkti, ar psichikos liga sergantį asmenį izoliuoti 48-ioms valandoms, ar siųsti į psichiatrijos įstaigą, neužtikrina skubios psichiatriškos pagalbos, todėl taisytina;

78.9. netinkamai užtikrinama asmenų teisė į informaciją: patikrinimo metu gauti duomenys apie informacines lentas ir jose pateikiamą informaciją neatitiko tikrovės;

78.10. Centre tiek prieglobsčio prašytojams, tiek sulaikytiems užsieniečiams tinkamai užtikrinama teisė pasivaikščioti; prieglobsčio prašytojams organizuojamas užimtumas, tačiau sulaikyti užsieniečiai ne visuomet yra įtraukiami į užimtumo programas;

78.11. vertimo ir teisinės pagalbos prieinamumas užtikrinamas, tačiau pasitaiko atvejų, kuomet asmenys moka tik savo gimtąją kalbą, kuri Europos Sąjungoje yra reta, dėl ko kyla problemų sprendžiant kasdienius jų gyvenimo Centre klausimus;

78.12. pažeidimų dėl URC laikomų asmenų teisės į pasimatymus ir susitikimus įgyvendinimo nenustatyta;

78.13. Centro administracija laikomiems asmenims stengiasi sudaryti galimybes išpažinti jų tikėjimus ir atlikti religines apeigas, tačiau dėl šiuo metu egzistuojančios Centro infrastruktūros ne visuomet užtikrinama užsieniečių teisė į religinių apeigų atlikimą;

78.14. Centre laikomų asmenų teisė į tinkamą viešąjį administravimą ne visuomet įgyvendinama tinkamai.

79. Pažymėtina, kad, URC administracijos pareigūnų teigimu, tinkamą įstaigos funkcionavimą bei teisės aktų nustatytų funkcijų vykdymą apsunkina nemažai veiksnių, kurie yra sąlygojami tiek objektyviai susiklosčiusių aplinkybių, tiek valstybės ir valdymo institucijų priimtų sprendimų. Priimant Centro veiklą reglamentuojančius teisės aktus, nebuvo numatytas papildomas finansavimas šių teisės aktų įgyvendinimui. Atsižvelgiant į tai, kad Centro infrastruktūra ir patalpų išplanavimas bei paskirtis tik iš dalies atitinka teisės aktų reikalavimus, neskyrus tam reikiamo finansavimo, nėra galimybės tinkamai įgyvendinti atitinkamų teisės aktų reikalavimus.

VIII. REKOMENDACIJOS

80. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į patikrinimo metu nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 8 ir 14 punktų nuostatomis, Centro vadui Remigijui Volikui rekomenduoja:

80.1. imtis priemonių užpildyti visus turimus etatus;

80.2. atkreipti dėmesį į pastabas dėl netinkamai užtikrinamo darbuotojų bei užsieniečių saugumo ir imtis priemonių esamai situacijai gerinti;

80.3. imtis priemonių užtikrinti užsieniečių atskiro apgyvendinimo reikalavimus ir apsvarstyti galimybes atskirai apgyvendinti pažeidžiamus, taip pat konfliktuojančius asmenis;

80.4. imtis priemonių užtikrinti: teisės aktų reikalavimą atitinkantį gyvenamąjį plotą vienam asmeniui, patalpų remontą prieš žiemos sezoną, taip pat šildymą, apšvietimą, švarą ir sanitarinių įrenginių veikimą; imtis priemonių atlikti sulaikytų užsieniečių bendrabučio antrame aukšte esančių higienos patalpų generalinį valymą;

80.5. imtis priemonių užtikrinti maitinimą pagal laikomų asmenų kultūrinius ir (arba) religinius įsitikinimus, taip pat, prireikus, pagal dietinio maitinimo valgiaraštį; sudaryti tinkamas sąlygas sulaikytų užsieniečių bendrabutyje apgyvendintiems asmenims patiems gaminti maistą;

80.6. pakeisti vidaus taisykles dėl asmenų aprūpinimo apranga ir avalyne pagal sezoną, kad tai nebūtų tiesiogiai priklausoma nuo gaunamos labdaros; sudaryti tinkamas sąlygas asmenims skalbti ir džiovinti drabužius;

80.7. atkreipti dėmesį į pastabas dėl prevencinių priemonių ir SP panaudojimo bei pagal galimybes užtikrinti, kad jos būtų taikomos tinkamai:

80.7.1. kad SP pareigūnų būtų naudojamos proporcingai daromam pažeidimui ir tik tiek, kiek būtina;

80.7.2. kad dėl visų SP panaudojimo atvejų būtų surašomi ir užregistruojami priemonės panaudojusį pareigūnų tarnybiniai pranešimai, kuriuose būtų nurodyta, kokios priemonės buvo panaudotos, dėl kokių priežasčių ir kokiomis aplinkybėmis, ar pareigūnų nurodymai buvo duoti asmenims suprantama kalba, ar buvo padaryta kūno sužalojimų;

80.7.3. kad asmenys, prieš kuriuos buvo panaudotos SP, būtų apžiūrėti sveikatos priežiūros darbuotojo;

80.7.4. pakeisti vidaus teisinį reglamentavimą, išsamiai apibrėžiant SP panaudojimo sąlygas ir pagrindus;

80.8. imtis priemonių užtikrinti, kad pirminė ambulatorinė sveikatos priežiūros pagalba būtų prieinama tokios pačios kokybės ir lygio, kokia teikiama laisvėje esantiems asmenims; tobulinti Tvarkos aprašo 26.5 papunkčio nuostatą, atsižvelgiant į tai, jog psichikos liga sergantiems asmenims, kurie tampa pavojingi sau arba kitiems, reikalinga skubi psichiatrinė pagalba (Ataskaitos 54 punktas);

80.9. imtis priemonių, kad užsieniečiams visuomet būtų užtikrinamas informacijos apie jų teises ir pareigas bei Centro vidaus tvarkos taisykles pateikimas ir prieinamumas;

80.10. imtis priemonių, kad būtų skiriamas didesnis dėmesys sulaikytų užsieniečių užimtumo organizavimui;

80.11. imtis priemonių, kad laikomiems asmenims būtų sudaromos visos galimybės atlikti jų pageidaujamas religines apeigas.

Apie Seimo kontrolieriaus rekomendacijų vykdymo rezultatus prašyčiau pranešti iki 2014-07-31.

Ataskaita taip pat teikiama Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetui.